

**HELSINKI
MISSIO**

PELASTAKAA
SUKUPOLVI
- hanke

**VAPAAEHTOISTOIMINTA
LAPSIPERHEIDEN TUKENA**

**Perheiden, ammattilaisten
ja vapaaehtoisten kokemukset**

VAPAAEHTOISTOIMINTA LAPSIPERHEIDEN TUKENA: PERHEIDEN, AMMATTILAISTEN JA VAPAAEHTOISTEN KOKEMUKSET

TOIM. HENRIETTA GRÖNLUND

ABSTRAKTI

Tässä raportissa annetaan uusien tutkimustulosten avulla yleiskuva suomalaisten lapsiperheiden asenteista ja kokemuksista liittyen avun tarpeisiin ja avun saamiseen sekä vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista perheiden tukena. Tulokset pohjautuvat kahteen edustavaan kyselytutkimukseen sekä laadulliseen, haastatteluihin perustuvaan tutkimukseen vapaaehtoisavun vaikutuksista. Vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia tarkastellaan apua saaneiden perheiden, vapaaehtoisten sekä lapsiperhetyön ammattilaisten näkökulmista. Lisäksi raportissa kuvataan HelsinkiMission äiti- ja isämentorivapaaehtoistoiminnan malli, jonka vaikutuksia haastattelututkimuksessa on tutkittu. Raportti päättyy HelsinkiMission lapsiperheisiin, avunsaantiin ja avun antamiseen liittyviin johtopäätöksiin.

TIIVISTELMÄ

Raportissa annetaan yleiskuva suomalaisten lapsiperheiden asenteista ja kokemuksista liittyen avun tarpeisiin ja avun saamiseen. Tulokset perustuvat HelsinkiMission ja Lastensuojelun keskusliiton marraskuussa 2014 teettämään tutkimukseen, jonka vastaajajoukko edustaa suomalaisia lapsiperheitä. Yleiskuvaa piirretään myös kuvaamalla suomalaisten halukkuutta toimia toistensa tukena ja apuna vapaaehtoistoiminnassa. Nämä tulokset perustuvat tutkimukseen, jonka HelsinkiMissio teetti maaliskuussa 2015 yhdessä Kansalaisareenan ja Kirkkohallituksen kanssa. Tutkimuksen vastaajajoukko edustaa suomalaista aikuisväestöä.

Yleiskuvan jälkeen raportissa keskitytään HelsinkiMission kehittämään vapaaehtoistoiminnan malliin, äiti- ja isämentoritoimintaan, jossa järjestön perheiden tueksi organisoima vapaaehtoisuusi on integroitu julkisen sektorin palvelujärjestelmään. Kaupungit ja järjestö ovat kehittäneet yhteistyön mallin, jossa tavallisten kansalaisten vapaaehtoinen lähimmäisapu ja tuki saadaan ohjattua tarpeisiin ja tilanteisiin, joissa ongelmat eivät vielä ole kärjistyneet ammattiapua vaativiksi tai joissa lähimmäisen tuki on paras apu. Mallin lisäksi esitellään sen vai-

kuttavuuteen ja toimivuuteen keskittyvän haastattelututkimuksen tulokset. Tutkimustuloksissa esitellään perheiden tarpeet, joihin vapaaehtoisapua on suunnattu, vapaaehtoisavun vaikutukset perheiden itsensä, vapaaehtoisten sekä Helsingin kaupungien perhepalvelujen työntekijöiden arvioimana sekä näiden työntekijöiden arviot julkisen sektorin ja järjestön yhteistyön toimivuuden avaintekijöistä.

Raportti tuottaa uutta tietoa sekä tutkimuksen että käytännön näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia ja ylipäätään vapaaehtoisavun vastaanottajan näkökulmaa on tutkittu kansainvälisestikin ja erityisesti suomalaisessa tutkimuskentässä äärimmäisen vähän, vaikka toimintaa organisoidaan valtavasti. Raportti vastaa osaltaan tähän tutkimustiedon puutteeseen. Lisäksi se tarjoaa tutkitusti vaikuttavan ja toimivan toimintamallin, joka on mahdollista ottaa käyttöön perheiden – jos toki soveltaen muidenkin ryhmien – tueksi myös muissa järjestöissä ja kunnissa kuin HelsinkiMissiossa ja järjestön pääasiallisella toiminta-alueella pääkaupunkiseudulla. Näitä malleja tarvitaan erityisesti yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa sektorirajat ylittävä yhteistyö, ennaltaehkäisevä tuki ja vapaaeh-

toistoiminta ovat kipeästi tarvittuja. Raportti päättyy johtopäätöksiin lapsiperheiden tilanteen parantamiseksi vuonna 2015.

Tuloksista käy ilmi, että valtaosa kyselyyn vastanneista perheistä on saanut hyvin apua ja tukea niitä tarvitessaan. Eniten apua on saatu (julkisen sektorin palvelujen lisäksi) omalta läheisverkostolta eli sukulaisilta ja ystäviltä. Kuitenkin lähes puolet vastanneista koki, että vanhemmuuteen on vaikeaa saada tukea. 16 prosenttia vastanneista koki, että tarvitsisi vanhemmuuteen enemmän tukea kuin tällä hetkellä saa. Verrattain suuri joukko myös kuvasi tilanteita, joissa olisi tarvinnut apua, muttei ole sitä saanut. Nämä ovat usein tilanteita, joissa omia lähiverkostoja ei ole ollut riittävästi ja/ tai avuntarve ei ole (vielä) ollut riittävän suuri tai vakava avun saamiseksi julkiselta sektorilta. Myös vanhemmuuden kulttuurissa on haasteita: useampi kuin kaksi kolmesta vanhemmasta uskoo, että ihmiset salailevat ongelmiaan ja epävarmuuttaan kasvattajina ja vanhempina, mikä voi osaltaan estää avun pyytämistä ja vastaanottamista.

Kyselytulosten perusteella Suomessa on varovaisestikin arvioiden erittäin paljon tyydyttämätöntä kysyntää vapaaehtoisavulle ja –tuella. Vastanneista vanhemmista esimerkiksi peräti kolmannes piti vapaaehtoistoimintaa useissa erilaisissa avuntarpeissa jopa parempana vaihtoehtona kuin ammatillaisen tai oman lähiverkoston tarjoamaa apua. Potentiaalia on myös avun antamisen puolella, sillä jopa puolet niistä suomalaisista, jotka eivät tällä hetkellä osallistu vapaaehtoistoimintaan ilmoittaa, että haluaisi osallistua, jos joku pyytäisi. Huomionarvoista on, että vapaaehtoistoiminnalla on merkittäviä hyvinvointivaikutuksia paitsi apua ja tukea saavalle ihmiselle myös vapaaehtoisena toimivalle ja laajemmin yhteiskunnalle.

Tämä vapaaehtoistoiminnan potentiaali on valjastettavissa käyttöön. HelsinkiMission äiti- ja isämentoritoiminnan malli esittelee esimerkin hyödyistä, joita erityisesti kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä voidaan saavuttaa. Sektorirajat ylittävän toimintamallin ja yhteistyön kehittäminen vaatii resursseja, mutta panostus on vähäinen verrattuna ammattiapuun ja

korjaavaan toimintaan. HelsinkiMission malli osoittaa, miten järjestön ja kunnan yhteistyöllä voidaan saavuttaa huomattavaa synergiaa ja vaikuttavaa vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoisten tuottama tuki perheille on sekä perheiden itsearviointiin että kaupungin perhetyötä tekevien ammattilaisten arvion mukaan vaikuttavaa.

Vapaaehtoiset äiti- ja isämentorit ovat tulleet avuksi perheiden yksinäisyyden kokemuksiin (verkostojen puute, luottoihmisen, kuulijan puute), keskusteluavuksi kriisien yhteydessä ja liikkeelle panevaksi tueksi erilaisissa jumiutuneissa tilanteissa. Perheiden omien ja perhetyön ammattilaisten arvioiden mukaan vapaaehtoisen mentorin saaminen on lievittänyt yksinäisyyttä, vahvistanut vanhempien omaa toimijuutta, estänyt haasteiden kasvamisen suuremmiksi ongelmiksi, helpottanut koko perheen tilannetta ja auttanut ammattiavun rajaamisessa.

Vaikuttavuus syntyy pitkälti vapaaehtoisavun erityispiirteistä. Vapaaehtoisen antama apu ja tuki poikkeaa niin ammattiavusta kuin lähiverkostojen avusta. Ammattiavusta vapaaehtoisten tuki eroaa siinä, että se lähtee perheen itse määrittelemistä tarpeista, apu pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja vertaisuuteen, se on hyvin vapaamuotoista, esimerkiksi kahvitte- lya tai ulkoilua, eikä lähtökohta ole ongelmalähtöinen kuten ammattiavussa. Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori voi myös huomioida henkilökemiat vapaaehtoista ja perhettä yhdistäessään. Toisaalta perheen suhde vapaaehtoisen on eri tavalla neutraali ja toisaalta strukturoidumpi kuin läheissuhteet.

Vapaaehtoiset itse kokevat että vapaaehtoistoiminta on tuonut heille hyvää mieltä, laajentanut näkökulmaan asioihin, vaikuttanut minäkuvaan positiivisesti ja tuonut antoisan vastavuoroisen ihmissuhteen. Vapaaehtoiset myös kokivat, että toimintaan osallistuminen on madaltanut heidän kynnystään lähteä vapaaehtoiseksi myös jatkossa. Yhteistyön onnistumiseen vaikuttivat kaupungin työntekijöiden mielestä selkeys ja suunnitelmallisuus, selkeät roolit ja rajat kaupungin ja järjestön vastuissa, ammattimainen perheiden ja vapaaehtoisten yhdistämistyö sekä HelsinkiMission järjestämä koulutus kaupungin työntekijöille.

Kuva: Jani Laukkanen

SISÄLTÖ

ESIPUHE	6
1 JOHDANTO HENRIETTA GRÖNLUND	8
2 SUOMALAISEN LAPSIPERHEEN AVUN TARVE JA AVUN SAAMINEN: KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET PETRI PAJU & HENRIETTA GRÖNLUND	11
2.1 Keneltä apua halutaan?	11
2.2 Saako lapsiperhe apua?	16
3 VAPAAEHTOISTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET HENRIETTA GRÖNLUND	22
3.1 Miksi vapaaehtoistoiminta on tärkeää?	22
3.2 Suomalaisten osallistuminen ja kiinnostus vapaaehtoistoimintaan: Kyselytutkimuksen tulokset	23
4 HELSINKIMISSIION ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN MALLI KATARIINA PELKONEN & MARIKA ARO	27
4.1 Kaupungin ja järjestön yhteistyö toiminnan taustalla	27
4.2 Äiti- ja isämentoritoiminnan prosessi	28
5 ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN KOKEMUKSET JA VAIKUTUKSET: LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET HANNA FALK	32
5.1 Mihin perheiden tarpeisiin äiti- ja isämentoritoiminta vastaa?	32
5.2 Toiminnan vaikutukset	34
5.3 Kokemukset järjestön ja kaupungin välisestä yhteistyöstä	39
5.4 Mentoritoiminnan kulmakivet	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET HENRIETTA GRÖNLUND	44
LÄHTEET	45
KIRJALLISUUS	45
KIRJOITTAJATIEDOT	46

ESIPUHE

Järjestötyön pohja ja koko olemassaolon edellytykset ovat aina ihmiset, jotka osallistuvat sen toimintaan. Näin on myös ja erityisesti HelsinkiMissiossa, jonka missio eli olemassaolon tarkoitus on yhtäältä auttaa, toisaalta saada ihmisiä mukaan auttamistoimintaan. Yhtä tärkeää kuin tarjota tukea perheille (tai nuorille, senioreille, erityisryhmille) on saada ihmiset yhä enemmän auttamaan ja tukemaan toisiaan. Vapaaehtoistoiminta on paitsi väline myös tavoite itsessään – niin merkittäviä ovat toiminnan hyvinvointivaikutukset kaikille osapuolille ja koko yhteiskunnalle.

Ensimmäinen kiitos kuuluu perheille ja vapaaehtoisille äiti- ja isämentoreille, jotka ovat kanssamme kehittäneet äiti- ja isämentoritoimintaa. Mentorien ja perheiden kohtaamisten ja polkujen seuraaminen sekä kokemusten kuuleminen on ollut meille työntekijöille koskettavaa ja inspiroivaa.

Erityiskiitos vielä teille, jotka olette antaneet omat tilanteenne, kokemuksenne ja ajatuksenne tutkimuskäyttöön ja suostuneet tutkijan haastateltaviksi. Sanomattakin on selvää, että ilman teitä tätä tutkimusta ei olisi voitu tehdä. Samalla kiitämme kaikkia niitä suomalaisia, jotka vastasivat kahteen kyselytutkimukseen, joiden tuloksia tässä julkaisussa esitellään.

Kuva: Jani Laukkanen

Suuri kiitos kuuluu myös äiti- ja isämentoritoiminnan mahdollistaville työntekijöille. Marika Aro, Anna Lepistö, Katariina Pelkonen, Pauliina Paltamo ja Maarita Kettunen ovat kehittäneet ja koordinoineet äiti- ja isämentoritoimintaa hankkeen eri vaiheissa suurella ammattitaidolla ja sydämellä. Hanna Falk on tutkinut äiti- ja isämentoritoimintaa tiedonjanolla ja sitoutuneesti, myös toiminnan arviointiin ja kehittämiseen tärkeällä panoksella osallistuen. Olen teistä ja työstänne äärettömän ylpeä.

Helsingin kaupungin työntekijät ovat olleet tärkeitä kehittämiskumppaneita. Kiitos johdolle ja päätöksentekijöille ennakkoluulottomasta halusta kokeilla uusia tapoja tehdä yhteistyötä järjestön kanssa perheiden parhaaksi. Else Kruskopf, jonka työpanosta Helsingin kaupunki resursoi mittavasti äiti- ja isämentoritoiminnan kehittämiseen, on ollut korvaamaton henkilö erityisesti kehittämistyön alkuvaiheessa. Yli 200 Helsingin kaupungin varhaisen tuen ja neuvoloiden työntekijää on osallistunut HelsinkiMission koulutuksiin yhteistyön kehittämiseksi ja antanut kysymyksensä, näkemyksensä ja ideansa hankkeen käyttöön. Kiitos siitä sekä arjen asiakasohjaus- ja muusta yhteistyöstä, jonka avulla olemme voineet yhdessä tukea helsinkiläisiä perheitä. Kiitos myös Espoon kaupungille ja sen työntekijöille, jotka käynnistivät kanssamme ja äiti- ja isämentoritoiminnan Espoossa vuonna 2015.

Äiti- ja isämentoritoimintaa on kehitetty osana HelsinkiMission suurempaa lasten ja perheiden vapaaehtoistoimintakokonaisuutta, jossa kehittämiskumppaneina ovat toimineet Helsingin Diakonissalaitos, Pienperheyhdistys sekä Helsingin kaupungin lomaperhe-, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta. Kehittämishanke on päättymässä, mutta antoisa yhteistyö varmasti jatkuu. Kiitos näiden tahojen osaaville, työnsä omistautuneille ja yhteistyömyönteisille työntekijöille.

Kehittämishankkeemme suurin taloudellinen tukija on ollut Raha-automaattiyhdistys, jota kiitämme äiti- ja isämentoritoiminnan kehittämismahdollisuudesta. RAY:n henkilökuntaa haluamme kiittää aidosta kumppanuudesta ja miellyttävästä yhteistyöstä

hankkeen eri vaiheissa. Kiitämme lämpimästi myös Lastensuojelun keskusliiton koordinoimaa Emma ja Elias –ohjelmaa, jonka osana toimintaamme olemme kehittäneet. Ohjelma on tarjonnut verkostoitumismahdollisuuksia sekä hyvin konkreettista ja hyödyllistä apua ja tukea monissa kysymyksissä. Erityiskiitos ohjelman asiantuntevalle ja innostavalle ohjelmapäällikölle Ulla Lindqvistille sekä osaavalle ja aina hyväntuuliselle tutkijalle Petri Pajulle, jonka kanssa suunnittelimme ja toteutimme muun muassa tässä raportissa esitellyn lapsiperhekselyn. Yhteistyö on ollut ilo! Tutkimusyhteistyöstä kiitämme myös Kansalaisareenaa ja Kirkkohallitusta, joiden kanssa suunnittelimme ja toteutimme vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen.

Raha-automaattiyhdistyksen lisäksi äiti- ja isämentoritoiminnan keskeisiä rahoittajia ovat olleet Helsingin kaupunki, Eileen Starckjohann ja Thelma Starckjohann-Bruun –säätö, Päivikki ja Sakari Sohlbergin säätö sekä Jane ja Aatos Erkon säätö. Eileen Starckjohann ja Thelma Starckjohann-Bruun –säätö oli HelsinkiMission lapsiperhetyön ensimmäinen tukija, joka mahdollisti hankkeen käynnistämisen. Jane ja Aatos Erkon säätö tuki mahdollisesti muun toiminnan lisäksi äiti- ja isämentoritoiminnan tutkimuksen. Kiitämme näiden tahojen päättäjiä ja hallituksia vapaaehtoistoiminnan ja sen tutkimisen tärkeyden ymmärtämisestä. Asiamiehiä ja yhteyshenkilöitä haluamme kiittää innostavasta ja lämpimästä yhteistyöstä. Olemme kokeneet aitoa kiinnostusta ja yhteistyön iloa kanssamme.

HelsinkiMission toiminta ei olisi mahdollista ilman lukuisia yksityishenkilöitä ja yrityksiä, jotka kuukausi- tai kertalahjoituksillaan sekä muin yhteistyömuodoin ovat tukeneet toimintaamme. Ajallista ja osaamisressursiaan antavien vapaaehtoisten lisäksi yli neljännes HelsinkiMission toiminnan mahdollistavista tuotoista kerätään yksityishenkilöiltä ja yrityksiltä. Tämä tuki on keskeistä taloudellisesti, mutta myös henkisesti. Työllämme on tuhansien ihmisten mandaatti, kiitos teistä jokaiselle.

Henrietta Grönlund

I JOHDANTO

HENRIETTA GRÖNLUND

*”Olin töissäkäyvä opiskelija, tuore yksinhuoltaja uudella paikkakunnalla ilman tukiverkkoa
Hain ammattiapua, mutta minulle sanottiin ettei ole resursseja, en ole avuntarvitsijoiden kärkipäässä,
koska lapsi ei oireile.”*

*”Ensimmäisen lapsen kanssa olisin tarvinnut isänä normaalia keskusteluapua mutta silloin ei ollut mitään
miespuolisille, ellei hän ollut väkivaltainen.”*

*”Kun lapsi oli vastasyntynyt, elämä oli helvettiä. Eipä tullut kenenkään tukea siihen mullistavaan ja
vaikeaan elämäntilanteeseen. Apua ei ole saatu.”*

Yllä olevat lainaukset ovat perheiden kirjoittamia vastauksia HelsinkiMission ja Lastensuojelun keskusliiton marraskuussa 2014 toteuttamaan kyselyyn, jossa muiden teemojen ohella kartoitettiin lapsiperheiden kokemuksia avun saamisesta tai saamatta jäämisestä. Lainaukset kuvaavat hyvin niitä yleisiä ja verrattain yksinkertaisia avun tarpeen tilanteita, joissa perheet kokevat jäävänsä yksin.

Yhtäältä asiat voivat olla niin sanotusti liian hyvin, eli ongelmat eivät ole vielä riittävän suuria, jotta julkisen sektorin apu tulisi kyseeseen. Toisaalta omia tukiverkkoja ei ole tai heiltä ei syystä tai toisesta voi pyytää tai saa sellaista apua tai tukea kuin tarvitsisi. Vaikka avun tarpeet ovat hyvin tavallisia ja arkisia – tukiverkon tarvetta, keskusteluapua, elämän mullistumisen kokemusta vastasyntyneen kanssa – ilman apua ja tukea jääminen voi kärjistä ne paljon vakavammiksi tilanteiksi, yksinäisyydeksi, uupumiseksi, toivottomuudeksi.

Perheille tuovat haasteita tänä päivänä monenlaiset seikat: perherakenteet ovat monimutkaistuneet, avio- ja avoerot ovat lisääntyneet, ja uusperheiden ja yksinhuoltajien määrä on kasvanut. Esimerkiksi yksinhuoltajia on tätä nykyä noin 20 prosenttia perheistä (Tilastokeskus 2015). Myös kahden vanhemman perheiden työssäkäyvät äidit ja isät kokevat aikapulaa ja ovat huolestuneita jaksamisestaan

(Lammi-Taskula & Karvonen, 2014). Monet vanhemmat ja perheet ovat haasteidensa kanssa hyvin yksin. Isovanhemmat asuvat usein kaukana, eikä arjen auttajaverkostoa ole välttämättä lähellä lainkaan. Sosiaalisen tuen puute vaikuttaa vanhempana koettuun stressiin ja epävarmuuteen, mikä taas voi vaikuttaa vanhemman ja lapsen suhteeseen ja kasvatukseen kielteisellä tavalla. (Suomalainen lapsi 2007; Janhunen & Oulasmaa 2008).

Yksinäisyys, siis subjektiivinen kokemus liian vähäisestä tai vääränlaisista ihmissuhteista aiheuttaa vakavaa inhimillistä kärsimystä ja heikentää hyvinvointia ja terveyttä. Kasvatuspsykologian dosentti Niina Junttila (esim. 2014) on lasten ja nuorten yksinäisyyteen keskittyvissä tutkimuksissaan osoittanut, että mitä yksinäisempiä vanhemmat – sekä äidit että isät – kokevat olevansa raskausaikana, sitä heikommiksi he arvioivat lapsen synnyttyä kykynsä toimia vanhempina. Raskausaikana koettu yksinäisyys vaikutti Junttilan tutkimuksissa myöhemmin myös lapsen käyttäytymiseen. Yksinäisten vanhempien lapset ovat muita todennäköisemmin hekin yksinäisiä, ja yksinäiset vanhemmat ovat todennäköisesti olleet yksinäisiä jo lapsena tai nuorena. Jo yläkouluikäisillä nuorilla yksinäisyys ennustaa muun muassa sosiaalista ahdistuneisuutta, pelkoa ja masennusta.

Yksinäisyys on siis ongelma itsessään, mutta samalla se on myös monen muun ongelman syy; tukiverkkojen tai luottoihmisten puute voi aiheuttaa yksinäisyyden tunteen lisäksi muun muassa turvatomuutta, uupumista ja ongelmien kasautumista ja kärjistymistä. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät sekä huostaanottojen määrät ovat olleet Suomessa kasvussa jo useita vuosia (Kuoppala & Säkkinen, 2014). Asian positiivinen käänköpuoli on kuitenkin se, että vaikuttamalla yksinäisyyteen ja tarjoamalla tukea ja apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, voidaan ennaltaehkäistä uupumista, ongelmien kasautumista ja kärjistymistä sekä luonnollisesti vanhempien ja lasten kärsimystä.

Suomalainen yhteiskunnallisia eroja tasaava yhteiskuntapolitiikka on ilmeisesti vaikuttanut siihen, että Suomessa – toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa – yksinäisyyttä kokevien suhteellinen määrä ei ole kasvanut viime vuosina (Saari, 2015). Yhteiskuntapolitiikka tai niin sanottu virallinen järjestelmä ei kuitenkaan ole ainoa apu yksinäisyyteen ja avun tai tuen tarpeeseen. Kaikenlaisiin tarpeisiin ammattiapu tai virallinen järjestelmä ei myöskään ole paras apu. Tätä muuta apua – lähimmäisten ja vertaisten välittämistä, tukea ja apua käsitellään tässä raportissa.

Raportissa esitellään ensin yleiskuva suomalaisten lapsiperheiden asenteista ja kokemuksista liittyen avun tarpeisiin ja avun saamiseen. Tulokset perustuvat edellä mainittuun HelsinkiMission ja Lastensuojelun keskusliiton marraskuussa 2014 teettämään tutkimukseen, jonka vastaajajoukko (n=1065) edustaa suomalaisia lapsiperheitä. Yleiskuva piirretään myös kuvaamalla suomalaisten halukkuutta toimia toistensa tukena ja apuna vapaaehtoistoiminnassa. Nämä tulokset perustuvat tutkimukseen, jonka HelsinkiMissio teetti maaliskuussa 2015 yhdessä Kansalaisareenan ja Kirkkohallituksen kanssa. Tutkimuksen vastaajajoukko (N=1026) edustaa yli 15-vuotiasta suomalaista aikuisväestöä.

Yleiskuvan jälkeen raportissa keskitytään HelsinkiMission kehittämään vapaaehtoistoiminnan malliin, äiti- ja isämentoritoimintaan, jossa järjestön perheiden tueksi organisoima vapaaehtoisuusi on integroitu julkisen sektorin palvelujärjestelmään. Kaupungit ja järjestö ovat kehittäneet yhteistyön mallin, jossa tavallisten kansalaisten vapaaehtoinen lähimmäisapu ja tuki saadaan ohjattua tarpeisiin ja tilanteisiin, joissa ongelmat eivät vielä ole kärjistyneet ammattiapua vaativiksi tai joissa lähimmäisen tuki on paras apu. Mallin esittelyn lisäksi esitellään sen vaikuttavuuteen ja toimivuuteen keskittyvän tutkimuksen tulokset. Tutkimustuloksissa esitellään perheiden tarpeet, joihin vapaaehtoisapua on suunnattu, vapaaehtoisavun vaikutukset perheiden itsensä, vapaaehtoisten sekä kaupunkien perhepalvelujen ja neuvoloiden työntekijöiden arvioimana sekä mallin toimivuuden avaintekijät.

Raportti tuottaa uutta tietoa sekä tieteellisen tutkimuksen että sovellettavuuden näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia on tutkittu kansainvälisestäkin ja erityisesti suomalaisesta tutkimuskentästä äärimmäisen vähän (Falk, 2015), vaikka toimintaa organisoidaan valtavasti. Raportti vastaa osaltaan tähän tutkimustiedon puutteeseen. Lisäksi se tarjoaa tutkitusti vaikuttavan ja toimivan mallin, joka on mahdollista ottaa käyttöön perheiden – jos toki soveltaen muidenkin ryhmien – tueksi myös muissa järjestöissä ja kunnissa kuin HelsinkiMissiossa ja järjestön pääasiallisella toiminta-alueella pääkaupunkiseudulla. Näitä malleja tarvitaan erityisesti yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa sektorirajat ylittävä yhteistyö, ennaltaehkäisevä tuki ja vapaaehtoistoiminta ovat kipeämmin tarvittuja kuin ehkä koskaan. Raportti päättyy johtopäätöksiin lapsiperheiden tilanteen parantamiseksi vuonna 2015.

Kuva: Anna Lepistö

2 SUOMALAISEN LAPSIPERHEEN AVUN TARVE JA AVUN SAAMINEN: KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET¹

PETRI PAJU & HENRIETTA GRÖNLUND

Yhteenveto

- *Toisin kuin palveluja ulkoistettaessa ajatellaan, palveluntuottajalla on perheille merkitystä. Julkiselle sektorille perinteisesti kuuluneissa palveluissa kotikunta on ehdottomasti mieluisin palveluntuottaja. Yritys on mieluisin vain harvoin, vaikka hinta ja etäisyys olisivat eri palveluntuottajilla samat.*
- *Kotikuntaa pidetään mielikuvissa pätevänä, luotettavana ja ammattitaitoisena. Seurakunta, ja jossain määrin myös järjestöjä pidetään ennen muuta inhimillisinä, arvoiltaan kestävinä, kunnioitettavina ja helposti lähestyttävinä.*
- *Eniten apua saadaan (julkisen sektorin lisäksi) omilta läheisverkostoilta. Tämä korostaa tilanteen hankaluutta niillä, jotka ovat yksin, joiden tukiverkot ovat ohuet, tai joilla ei ole luotettavaa keskustelukumppania.*
- *Lähes puolet vastanneista kokee, että vanhemmuuteen on vaikeaa saada tukea. 16 prosenttia kokee, että tarvitsisi enemmän tukea vanhemmuuteen kuin tällä hetkellä saa.*
- *Perheet pitävät vapaaehtoisten ja vertaisten tuottamaa apua kiinnostavana. Useissa erilaisissa avun tarpeissa peräti kolmannes pitää vapaaehtoisten antamaa apua ja tukea parhaana vaihtoehtona, parempana kuin ammattilaisten tai läheisverkostojen antamaa apua.*
- *Perheiden kuvaamien tilanteiden perusteella avun antaminen tai ongelmien ennalta ehkäiseminen ei yleensä olisi monimutkaista ja vaikeaa.*
- *Erityisinä haasteina avointen vastausten perusteella näyttäytyvät lähiverkostojen puute sekä monimutkaiseksi ja hitaaksi koetut palvelujen hakeminen ja saaminen, erityisesti yllättävissä tilanteissa.*

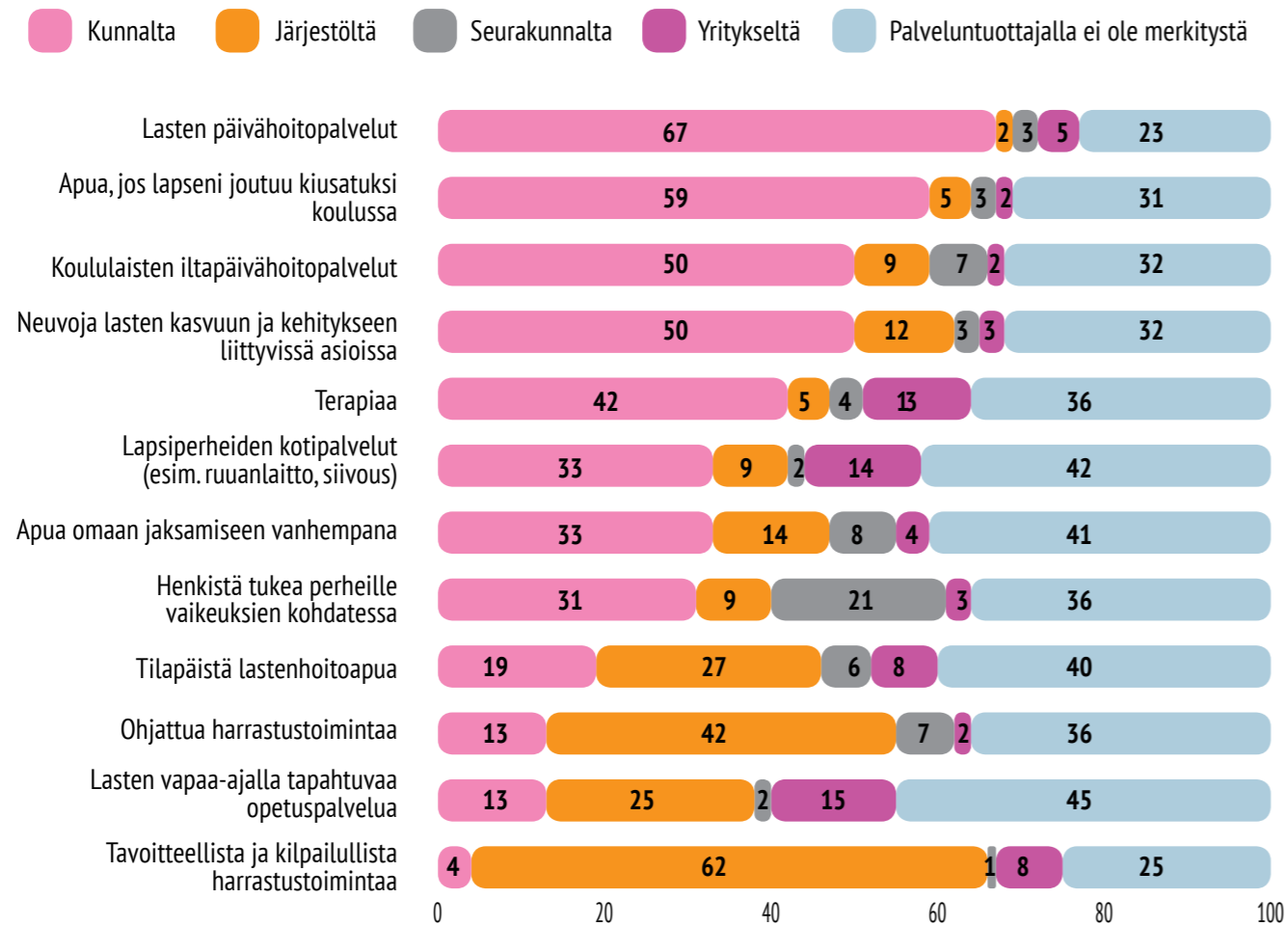
2.1 KENELTÄ APUA HALUTAAN?

Tutkimuksessa esitettiin lista erilaisista avun tai palvelujen tarpeista ja kysyttiin, mistä vastaaja mieluiten ostaisi tai ottaisi niistä kunkin vastaan, jos hinta ja etäisyys palveluun olisivat samat. Vaihtoehdot avun ja palvelujen tuottajista olivat kotikunta, järjestö, seurakunta ja yritys. Lisäksi tarjottiin mahdollisuutta vastata ”palveluntuottajalla ei ole merkitystä”. Listatuista avuntarpeista ja palveluista osa oli selkeitä palvelutuotteita, kuten päivähoito. Osa oli laavammin määriteltyä avun tai tuen tarvetta, esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi on joutunut kiusatuksi koulussa.

Vastanneiden lapsiperheiden näkemykset on esitetty kuviossa 1 sivulla 12.

Kotikunta on suosituin palvelujen tuottaja niissä palveluissa, joita se nykyisellään Suomessa erityisesti tuottaa, erityisesti päivähoitossa. Myös iltapäivähoitoa ja apua kasvatuksellisiin kysymyksiin tai koulukiusaamisongelmaan halutaan yleisimmin kotikunnalta. Perheet näyttävät siis tietyllä tavalla antavan tukensa Suomen mallille, jossa kunta on keskeinen palveluntuottaja. Tämä voi johtua myös siitä, että kokemuksia muista toimijoista on vain vähän. Järjestöjen osuus taas on korkeimmillaan harrastus- ja vapaa-ajan toiminnassa, joka on Suomessa perinteisesti ollut järjestötoimintaa. Myös tässä vastaukset siis heijastavat nykytilannetta. Myös tilapäisen lastenhoitoavun kohdalla järjestöt on annetuista vaihtoehdoista suosituin.

KUVIO 1. KENELTÄ PERHEET OTTAISIVAT MIELUITEN APUA/PALVELUJA VASTAAN, JOS HINTA JA ETÄISYYS PAALVELUUN OVAT KAIKILLA SAMAT? (%)

Jaksamiseen ja henkiseen tukeen liittyvät avun tarpeet ovat sosiaali- ja terveysjärjestöjen omimpia ja perinteisimpiä toiminnan alueita, mutta vastauksissa ne eivät linkity erityisesti järjestöihin, joskaan eivät toisaalta vahvasti mihinkään muuhunkaan. Kysymys niputti yhteen koko monimuotoisen järjestökentän, vaikka se sisältää keskenään hyvin erilaisia järjestöjä ja toiminta-alueita urheilusta ja kulttuurista auttamis- ja vaikuttamistoimintaan. Järjestökenttää voi olla muita toimijoita vaikeampaa ajatella yhtenä palveluntarjoajana. Kysymys toki kuvastaakin ennen muuta vastaajien mielikuvia eri palveluntuottajakentistä.

Niin seurakunnat kuin yritykset valitaan ensisijaiseksi vaihtoehdoksi vain harvoin. Seurakuntien korkein osuus liittyy perheen henkiseen tukeen vaikeuksien kohdatessa. Yritysten vahvempia alueita taas ovat terapia, soittotunnit ja kotipalvelu, joskaan nekin eivät ole erityisen vahvoja. Kaikkiaan yri-

tysten osuuksia voi pitää melko alhaisina ajatellen, että kysymyksen muotoilussa oletettiin hinnan ja etäisyyden olevan sama. Vastausten perusteella ei näytäkään siltä, että lapsiperheet tahtoisivat vain mahdollisimman hyviä palveluja välittämättä siitä, kuka niitä tuottaa, vaan palveluntuottajalla on merkitystä. Vastaajat ovat valinneet ”palveluntuottajalla ei ole merkitystä” vaihtoehdon niin, että pienin osuus (24 %) on päivähoiton kohdalla ja suurin (45 %) lasten vapaa-ajalla tapahtuvan opetuspalvelun (esim. soittotunnit) kohdalla.

Miehet ovat kautta linjan naisia halukkaampia valitsemaan jonkin palveluntuottajan ensisijaiseksi kun taas naisista miehiä suurempi osuus vastaa, ettei palveluntuottajalla ole merkitystä.ⁱⁱ Esimerkiksi päivähoitopalveluissa miehistä 70 ja naisista 65 prosenttia pitää kuntaa ensisijaisena, ja naisista 27 ja miehistä 18 prosenttia vastaa, ettei palveluntuottajalla ole merkitystä.

Myös se, että vastaaja on itse toiminut vapaaehtoisena seurakunnassa tai järjestössä, vaikuttaa vastauksiin. Päivähoito- ja iltapäivähoitotarpeissa, kiusaamistilanteissa ja kasvatusneuvoissa sekä henkiseen tukeen liittyvissä tarpeissa vapaaehtoisena toimineet vastaajat asettivat järjestön tai seurakunnan ensisijaiseksi vaihtoehdoksi muita useammin.ⁱⁱⁱ Esimerkiksi iltapäivähoitopalvelua ottaisi vapaaehtoisena toimivista mieluiten vastaan seurakunnilta 12 ja järjestöiltä 11 prosenttia, kun niiden kohdalla, jotka eivät ole toimineet vapaaehtoisena, vastaavat osuudet ovat 6 ja 8 prosenttia. Samoin apua omaan jaksamiseen vanhempana ottaisi vapaaehtoisena toimivista mieluiten vastaan seurakunnalta 10 ja järjestöiltä 17 prosenttia, kun niiden kohdalla, jotka eivät ole toimineet vapaaehtoisena, vastaavat osuudet ovat 7,5 ja 13,5 prosenttia. On mahdollista,

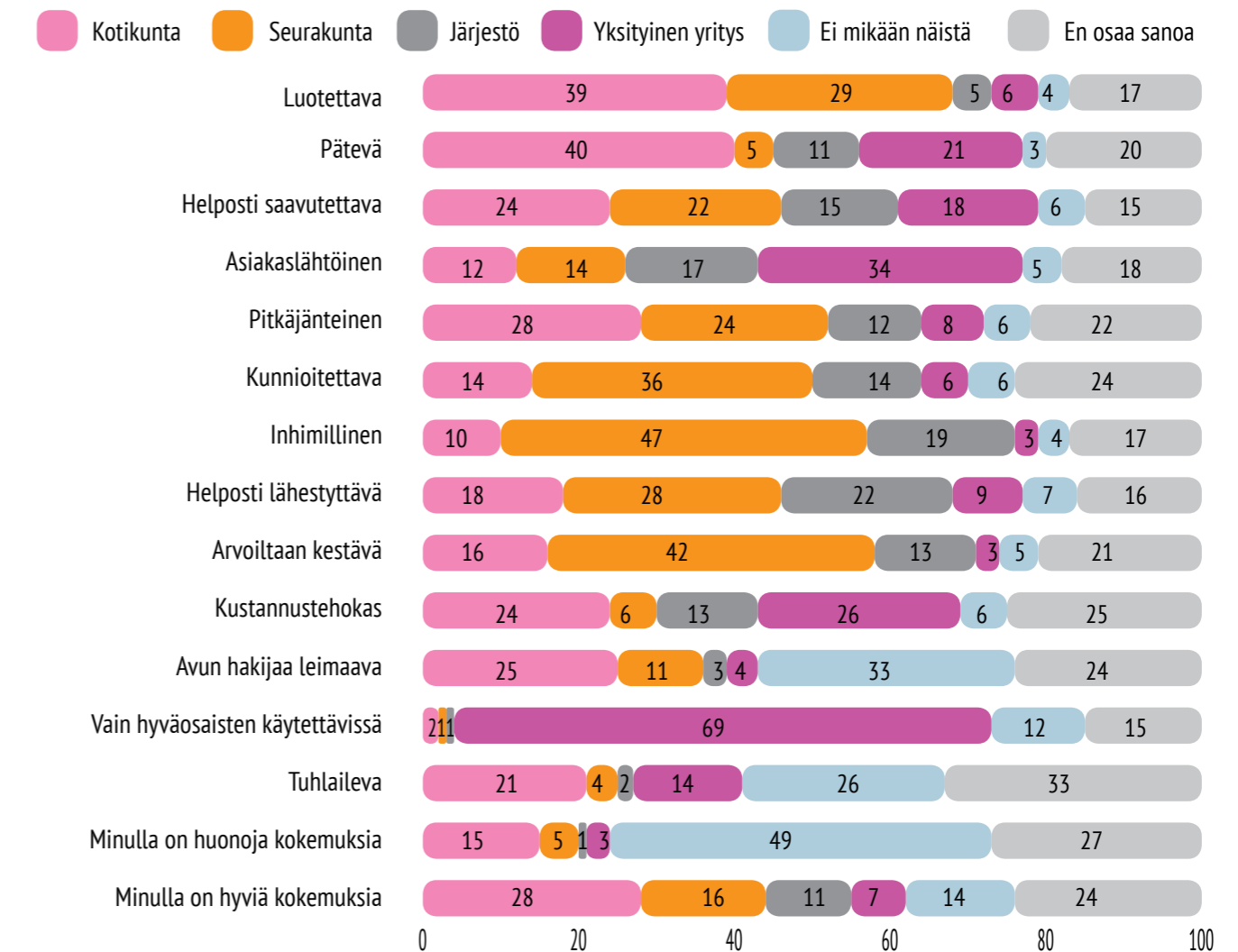
että kokemus järjestön tai seurakunnan toiminnasta sisältäpäin lisää niiden tuntemusta ja koettua luottamusta, ja sitä kautta kiinnostavuutta palveluntuottajana.

Vastaajien mielikuvia eri palveluja ja apua tarjoavista tahoista kartoitettiin myös esittämällä heille lista luonnehdintoja, joita heitä pyydettiin liittämään yhteen palveluntuottajaan. Palveluntuottajina mukana olivat kotikunta, seurakunta, järjestö ja yritys. Vastausvaihtoehtoina olivat myös: sopii kaikkiin, ei sovi mihinkään ja en osaa sanoa.

Vastaajien näkemykset on esitelty kuviossa 2.

Kuntia pidettiin useimmin pätevinä, luotettavina ja pitkäjänteisinä. Kotikunnan palveluista oli myös

KUVIO 2. MIELIKUVAT JA KOKEMUKSET PALVELUNTARJOAJISTA (%)
Merkitse kunkin asian kohdalle sopiiko se mielestäsi ja kokemuksesi mukaan parhaiten kuntaan, järjestöön, seurakuntaan vai yritykseen.

useimmin hyviä kokemuksia. Neljännes vastaajista piti kuitenkin kotikuntaa avun hakijaa leimaavana. Myös seurakuntia pidettiin luotettavina ja pitkäjänteisinä sekä erityisesti inhimillisinä, arvoiltaan kestävinä, kunnioitettavina ja helposti lähestyttävänä. Järjestöihin liitetään melko vähän ominaisuuksia. Kuten edelläkin todettiin, tähän voi vaikuttaa järjestökentän moninaisuus, minkä vuoksi sitä on muita toimijoita vaikeampaa ajatella tai määrittää yhtenä kokonaisuutena. Järjestöihin useimmin liitettyt määreet ovat helposti lähestyttävä, inhimillinen ja asiakaslähtöinen.

Seurakuntiin ja osin myös järjestöihin liitetyt positiiviset kokemukset tai mielikuvat ovat siis erityisen lämpimiä ja arvopohjaisia, kun taas kotikuntaan liitetään useammin ammattimaisuuteen liittyviä määreitä. Järjestöt ja myös seurakunnat toimivat paitsi ammattilaisten myös vapaaehtoisten voimin ja ihmisten omaehtoiselle ja yhteisölliselle toiminnalle perustuen. Vaikka tämä ei ole järjestö- tai seurakuntatyön moninaisuuden koko kuva, pätevyys liitetään ammatillisuuteen ja palkkatyöhön. Samalla tämä on seurakuntien ja järjestöjen vahvuus. Minkä pätevyysmielikuvissa häviävät, sen ne voittavat muun muassa lähestyttävyydessä.

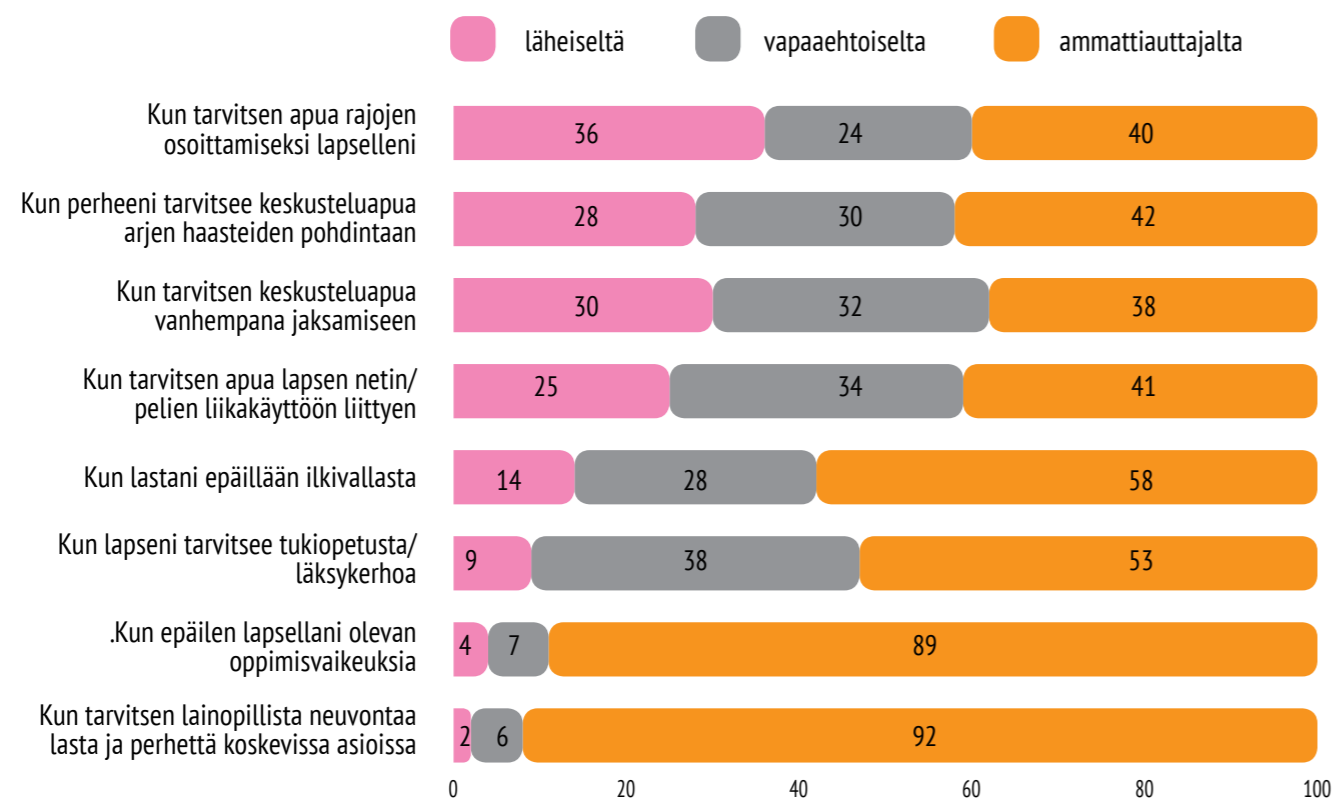
Huonoja kokemuksia oli mistään toimijasta yhteensä kolmanneksella vastanneista. 15 prosentilla kotikunnasta, kolmellatoista prosentilla yrityksestä ja viidellä prosentilla seurakunnasta.

Yksi näkemys on vastaajien keskuudessa poikkeuksellisen jaettu. Yritykset liitetään siihen, että ne ovat vain hyväosaisten käytettävissä. Mielikuvissa ero yritysten ja järjestöjen välillä on kaikkiaan erittäin suuri, vaikka niiden ainakin toisinaan ajatellaan tai halutaan toimivan samoilla markkinoilla samoin ehdoin.

Kyselyssä haluttiin kartoittaa vastaajien näkemyksiä ja mielikuvia myös vapaaehtoisten, läheisten ja ammattiauttajien antamasta avusta eri avun ja tuen tarpeissa. Vastaajille esitettiin kahdeksan eri tilannetta ja kysyttiin keneltä perhe ottaisi mieluiten vastaan apua ja tukea näissä tilanteissa. Vastausvaihtoehdot olivat siis läheinen, vapaaehtoinen/vertainen ja ammattiauttaja. Annetut tilanteet liittyivät enimmäkseen arkisiin asioihin kasvatuksessa.

Vastaajien näkemykset on esitelty seuraavassa kuviossa 3.

KUVIO 3. MIELUISIMMAT AVUN ANTAJAT ERI TILANTEISSA (%)

Perheet näyttävät toivovan ammattilaisten apua erityisesti perinteisillä ammattialueilla, esimerkiksi lainopillisessa neuvonnassa. Noin yhdeksän kymmenestä pitää näillä aloilla ammattiauttajaa ensisijaisena. Ammattiapuun luotetaan muissakin asioissa useimmin, joskaan ei näin ylivoimaisesti. Läheisten eli sukulaisten ja ystävien apua pidetään parhaana useimmin, kun tarvitaan apua rajojen osoittamisessa lapselle tai keskusteluapua arjen haasteisiin ja jaksamiseen.

Vapaaehtoisten ja vertaisten apuun luotetaan huomattavan usein lähes kaikissa avun tarpeissa. Mitä enemmän on aiheutta uskoa, että vastaus on jo olemassa ja keskustellen löydettävissä, sitä vahvemmin vapaaehtoiset voivat perheiden mielestä olla mukana ratkaisuisissa. Vaikka vertais- tai vapaaehtoisapu ei missään kohdassa nouse suosituimmaksi vaihtoehdoksi, se valitaan kuitenkin erittäin usein, monessa tilanteessa useammin kuin omat läheiset. Huomionarvoista on, että kysymys ei ole ainoastaan siitä, että lähes kolmasosalle järjestön vertaistuki tai vapaaehtoinen ovat hyvä vaihtoehto, vaan he pitävät sitä parhaana vaihtoehtona, parempana kuin ammattiapu tai omien läheisverkostojen apu. Väestötasolle korotettuna nämä osuudet tarkoittavat, että pelkästään niiden osuus, jotka pitävät vapaaehtoisapua ensisijaisena vaihtoehtona kuvailuissa tilanteissa on yli 250 000 perhettä. Kysyntää vapaaehtoisten avulle on siis valtavasti ja perheet ovat valmiita ottamaan vapaaehtoisten ja vertaisten tukea ja apua vastaan.

Kenties yllättäen, oma vapaaehtoistausta ei ollut missään esimerkkitalanteessa tilastollisesti merkittävästi yhteydessä siihen, keneltä ottaisi mieluiten apua vastaan. Itse vapaaehtoisena toimineet eivät siis pitäneet vapaaehtoisapua enemmän – tai vähemmän – mieluisana vaihtoehtona missään avun tarpeessa. Sen sijaan naisten ja miesten välillä joitain eroja löytyi. Naiset luottivat ammattiapuun miehiä useammin, kun taas miehet pitäisivät läheisten tai vapaaehtoisten apua naisia useammin mieluisampana.^{iv} Esimerkiksi tilanteessa, jossa tarvitsisi apua rajojen osoittamiseksi lapselleen, miehistä 41 prosenttia pitäisi läheisen apua ja 26 prosenttia vapaaehtoisen apua mieluisampana, naisista vas-

taavasti 34 ja 22 prosenttia. Naisista taas 44 prosenttia turvautuisi mieluiten ammattilaisen apuun, miehistä 33 prosenttia.

2.2 SAAKO LAPSIPERHE APUA?

Avun saamiseen ja avun antajiin liittyvien asenteiden lisäksi kyselyssä kartoitettiin avun saamista käytännössä. Vastaajilta kysyttiin, mistä lähteistä heidän perheensä ovat saaneet apua tai tukea arkeen viimeisen vuoden aikana. Vastausvaihtoehtoihin ei liitetty julkisen sektorin auttajatahoja sillä oletuksella, että käytännössä kaikki tai lähes vastaajat ovat saaneet jotakin apua tai palvelua julkiselta sektorilta, johon sisältyvät yleensä esimerkiksi neuvola, päivähoito ja koulu.

Vastausten jakautuminen on kuvattu kuviossa 4.

Merkittävimmät avun lähteet ovat siis sukulaiset, kaverit ja naapurit tässä järjestyksessä. Järjestöt ja seurakunnat tulevat kaukana näiden takana. Syynä suvun ja muiden epävirallisten verkostojen suureen osuuteen on todennäköisesti se, että keskeinen avun muoto on tilapäinen lastenhoito. Isovanhemmilla, naapureilla ja muilla sukulaisilla ja tuttavilla on tässä suuri rooli. Tämänkaltaisen apu edellyttää luottamusta ja useimmiten halutaan myös avun antajan olevan lapselle ennestään tuttu ja turvallinen taho.

Lapsiperheet joko eivät ole saaneet paljon tukea järjestöiltä ja seurakunnilta tai sitten eivät tiedä saaneensa sitä. Kyselyn perusteella lapsiperheillä olisi halua ja valmiuksia ottaa apua ja tukea vastaan järjestöiltä paljon enemmän, kuin mitä he järjestöiltä apua saavat. Edellä (kuvio 3) noin kolmannes piti vapaaehtoisten tukea useissa tilanteissa parhaana vaihtoehtona ja hyvin todennäköisesti huomattavasti suurempi osuus mahdollisena. Suomessa vapaaehtoistoimintaa organisoivat yleisimmin järjestökenttä, joskin myös kunnat, seurakunnat ja myös muut toimijat. Järjestö mainittiin myös tuossa vapaaehtoisavun kiinnostavuutta kartoittavassa kysymyksessä esimerkinomaisesti

nimeämällä vastausvaihtoehto seuraavasti: vapaaehtoiselta / vertaiselta (esim. järjestön kouluttama vertaistukija).^v Huolimatta ainakin vapaaehtoistuen kiinnostavuudesta, vain hieman yli kymmenesosa oli saanut apua järjestöltä. Tämän vertailun perusteella suomalaisten lapsiperheiden keskuudessa näyttäisi varovaisestikin arvioiden olevan merkittävää tyydyttämätöntä kysyntää vapaaehtoisavulle ja -tuella. Toki on huomioitava, että tämä kysyntä muodostuu vasta sitten, kun itse ratkaistava asia ilmaantuu. Internetin vertaisryhmien tarjoamasta avusta kertoo alle joka kymmenes vastaaja.

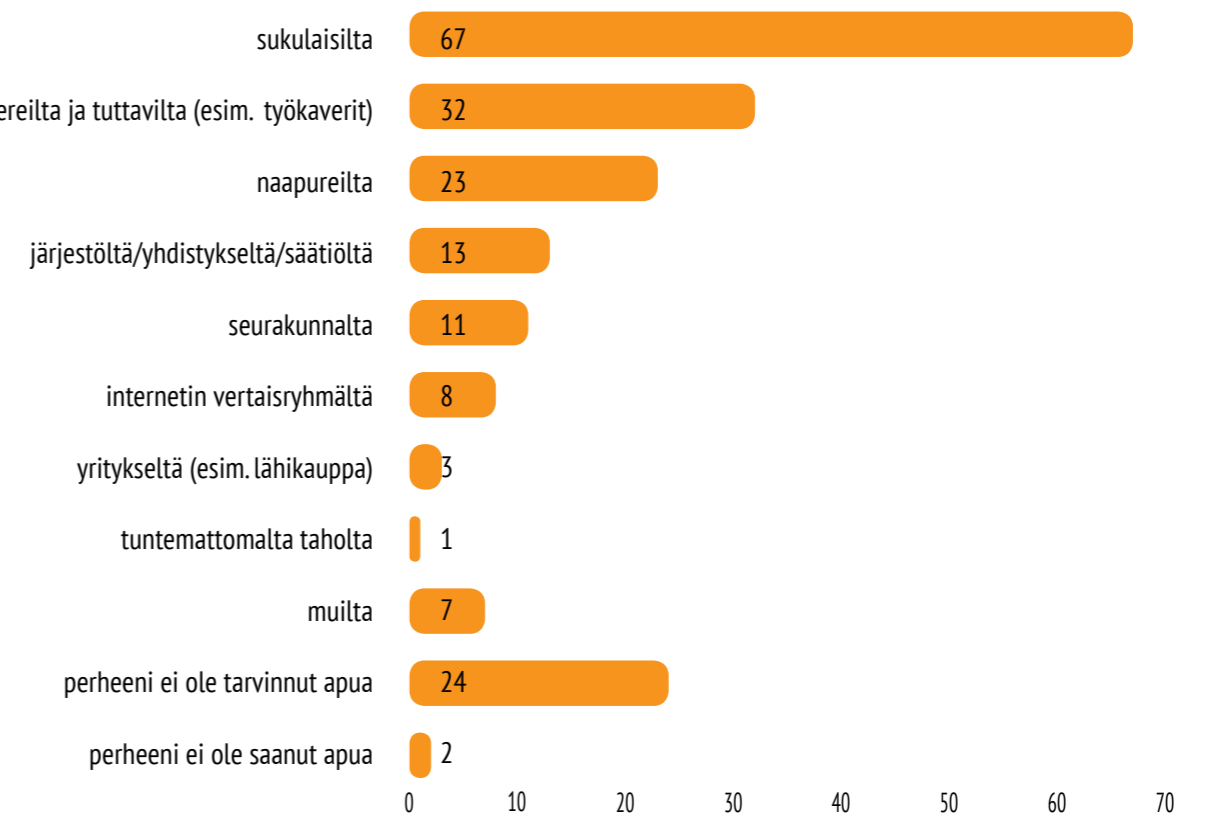
Peräti neljäsosa perheistä ilmoittaa, ettei ole tarvinnut apua. Tämä on hätkähdyttävän korkea luku elämäntilanteessa, johon sisältyy paljon hoivaa, huolenpitoa ja usein myös huolta lapsista. Voisi olettaa, että jokainen perhe tarvitsisi tukea ja apua kasvatuskysymyksissä, lastenhoidossa, harrastuksiin viemisessä tai vastaavassa. Näin myös silloin, kun lapset ovat jo isompia. On mahdollista, että vanhemmat eivät miellä avuksi tai tueksi vaikkapa

huolista keskustelua ystävän kanssa tai lapsen tuttavaperheessä viettämää aikaa.

Naisten ja miesten välillä löytyi joitain tilastollisesti merkittäviä eroja avun saamisen kokemuksissa.^v Naiset vastasivat perheensä saaneen apua eri lähteistä miehiä useammin, esimerkiksi kavereilta ja tuttavilta (35% versus 26 %) sekä internetin vertaisryhmistä (11 % versus 4 %). Sen sijaan miehistä naisia useampi (28 % versus 21 %) ilmoittaa, että hänen perheensä ei ole tarvinnut apua. Erot vastauksissa johtunevat ainakin osin naisten suuremmasta vastuusta lasten saamisessa ja perhe-elämässä. He sekä tarvitsevat että saavat miehiä useammin apua ja tukea.

Vapaaehtoistyössä olevat ilmoittavat saaneensa apua useammilta tahoilta kuin ne, jotka eivät osallistuneet vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoisena toimineet ovat saaneet muita useammin apua seurakunnilta, järjestöiltä, naapureilta, kavereilta ja tuttavilta, internetin vertaisryhmiltä sekä tuntemattomilta.^{vi}

KUVIO 4. MISTÄ PERHEET OVAT SAANEET APUA TAI TUKEA? (%)

Esimerkiksi järjestöiltä oli saanut apua 23 prosenttia vapaaehtoisena toimivista ja 10 prosenttia muista, ja naapureilta 35 prosenttia vapaaehtoisista ja 21 prosenttia muista. Sekä vapaaehtoiset että järjestöissä jäsenenä olevat ilmoittavat saaneensa apua useammalta taholta kuin ne, jotka eivät ole jäsenenä järjestöissä. Vastaavasti niistä, jotka eivät ilmoita osallistuvansa järjestötoimintaan (45 %) yli puolet ilmoittaa, ettei ole ottanut vastaan apua ollenkaan.

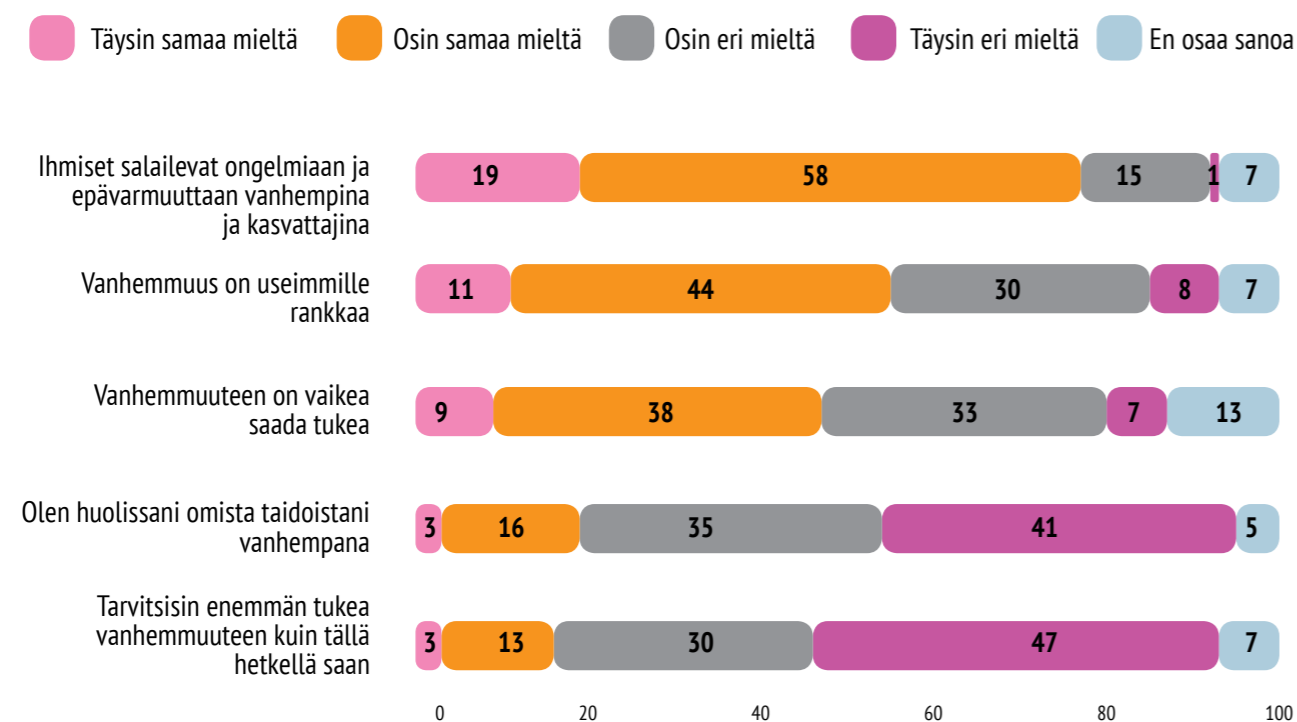
Tämä viittaa siihen, että kansalaiset ovat jakautuneet hieman kärjistäen kahteen ryhmään. Yksillä sosiaalinen pääoma on korkea: apua annetaan ja otetaan vastaan ja osallistutaan toimintaan verkos-

toissa. Toisessa ryhmässä ei osallistuta eikä myöskään koeta, että tarvittaisiin apua. Toisaalta avun saamisen ja antamisen keskittyminen samoille ihmisille viittaa siihen, ettei tilanne juonna hyväntekeväisyysajatteluun, jossa auttajat ja autettavat olisivat eri ihmisiä eri maailmoissa vaan samat ihmiset sekä antavat että saavat apua ja tukea.

Vastaajia pyydettiin myös ottamaan kantaa avun saamiseen ja vanhemmuuteen liittyviin väittämiin.

Vastaukset niihin on esitelty seuraavassa kuviossa 5.

KUVIO 5. ASENNOITUMINEN VANHEMMUUTEEN LIITTYVIIN VÄITTÄMIIN (%)

Vastaajat olivat useammin samaa mieltä yleisten vanhemmuuteen liittyvien väittämien kuin omaan tilanteeseensa liittyvien väittämien kanssa. Alle viidennes oli huolissaan omista taidoistaan vanhempina (19 %), mutta samaa mieltä oltiin verrattain usein siitä, että vanhemmuus on useimmille rankkaa (55 %) ja erityisesti siitä, että ihmiset salailevat ongelmiaan ja epävarmuuttaan kasvattajina ja vanhempina. Useampi kuin kaksi kolmesta vastaajasta oli vähintään osittain samaa mieltä tämän väittämän kanssa.

Lähes puolet oli samaa mieltä siitä, että vanhemmuuteen on vaikea saada tukea. Osuus on huolestuttavan suuri. Lisäksi 16 prosenttia kokee, että tarvitsisi enemmän tukea vanhemmuuteen kuin tällä hetkellä saa. Taustamuuttujilla (esim. perhetyyppi, vastaajan ammattiasema, vapaaehtoistoimintaan osallistuminen) ei ollut juurikaan yhteyttä suhtautumisessa väittämiin. Naiset kuitenkin kokivat hieman miehiä useammin, että tarvitsevansa enemmän tukea kuin saavat.^{vii} Vanhemmat, jotka tarvitsisivat mielestään enemmän tukea vanhemmuuteen kuin tällä hetkellä saavat, olivat muita useammin samaa mieltä kaikkien edellä kuvattujen väittämien kanssa. Erityisen selkeä yhteys oli huoleen omista taidoista vanhempina.^{viii} Mitä vahvemmin vanhemmat kokivat, että tarvitsisivat enemmän tukea kuin saavat, sitä enemmän he myös olivat huolissaan omista taidoistaan vanhempina.

Valmiiden kysymysten lisäksi tarjosimme vastaajille mahdollisuutta omin sanoin kuvailla tilanteita, joissa perhe on ollut avun tarpeessa ja saanut tai jäänyt vaille apua. Avun saamisesta kertoi 397 vastaajaa ja saamatta jäämisestä 164 vastaajaa. Lisäksi vastaajat kuvasivat 114 tilannetta, joissa on avuntarvetta ottamatta kantaa siihen, onko apua saatu. Avoimet vastaukset vahvistavat kuvaa siitä, että epävirallinen, sukulaisten ja omien verkostojen tarjoama apu on merkittävin. Itse muotoilluissa vastauksissa esiintyvät paljon myös kunnalliset toimijat. Neuvola ja koulu ja ihmiset näiden instituutioiden sisällä mainitaan erityisesti avun lähteenä. Kuvaukset ovat siinä määrin lyhyitä, ettei varsinaista laadullista analyysia ole tehty, mutta vastausten keskeisimpiä sisältöjä kuvataan seuraavassa.

Läheiset, ystävät ja tuttavat mainitaan useissa vastauksissa. Vastausten perusteella Suomessa on erittäin paljon toimintakykyisiä ja auttavia isovanhempia, ystäviä, naapureita ja sukulaisia. Isovanhempien tarjoama apu on lähes poikkeuksetta lastenhoitoon liittyvää. Parhaimmillaan asiat menevät kuin itsestään, kuten seuraava vastaaja kuvaa:

Kaikki isovanhemmat asuvat lähellä, ja auttavat tarvittaessa mielellään. Vaimo tekee 3 päiväistä työviikkoa, (itse olen kokopäivätoisissa) ja isovanhemmat hoitavat lastamme niinä kolmena päivänä. Voimme mennä vaimon kanssa elokuviin ym. koska hoitoapu järjestyy. Elämä on mukavaa ja helppoa!

Lähipiiriltä saadaan myös tukea ja apua vertaisuiden ja jakamisen kautta:

Keskustelemme paljon lapsistamme ystävien kanssa, joilla on samanikäisiä lapsia kuin meillä. Ongelmista on aina puhuttu avoimesti lähipiirissämme.

Myös julkiselta sektorilta, omalta kotikunnalta saadaan tukea ja apua. Perheet ovat kiitollisia perhetyöntekijöille, opettajille ja muille viranhaltijoille, jotka tätä tuottavat. Seuraavat lainaukset ovat esimerkkejä tästä:

Aina pyydetessä olemme saaneet apua, mm. kunnan järjestämää kotipalvelu-apua kun perheessä oli kolme alle 6-v lasta.

Koulusta on aina saatu esim. tukiopetusta ja tukea muutenkin jos on ollut jotain tavallisuudesta poikkeavaa

Sain Helsingin kaupungin sos.virastosta konkreettista keskusteluapua ja tukea vanhemmuuteen erottuamme ja lasteni oireiltua mm. koulusta lintsuamalla.

Seurakunnat ja varsinkin järjestöt mainitaan avun saamisen tilanteissa läheisiä ja julkisen sektorin toimijoita harvemmin. Seurakunnista on saatu perheneuvontaa, taloudellista apua ja tukea sekä

keskusteluapua erilaisissa vaikeissa tilanteissa. Myös seurakunnan kerhot ja iltapäivätoiminta mainittiin useassa vastauksessa. Järjestötoimijoista erottuu Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sen toiminnasta nimenomaan lastenhoitopalvelut. Muut toimijat saavat yksittäisiä mainintoja.

Aiemmin kävi ilmi, että vastaajilla on enemmän hyviä kuin huonoja kokemuksia eri palveluntarjoajista. Kokonaiskuva onkin keskimäärin valoisa, mutta vastaajien kuvausten perusteella elämän takaiskut voivat silti jäädä huomaamatta ja johtaa pahempiin ongelmiin. Useissa vastaajien kirjoituksissa kuvataan tilanteita, joissa suhteellisen helposti autettavissa tilanteissa apu on jäänyt saamatta ja toisinaan johtanut ongelmien kertaantumiseen. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa lapsen tai aikuisen terveyden pettäminen, pysyvästi tai tilapäisesti. Näissä tilanteissa haasteet voivat kasautua ja elämästä pittää pohja kokonaan. Tilanne voi pahentua esimerkiksi riitaisen eron seurauksena, mutta määrällisesti suurin yksittäinen tapausten ryhmä liittyy terveyteen, kuten kuvataan seuraavissa vastauksissa:

Mieheni satutti päänsä tapaturmaisesti -- Talonrakennus puolivälissä. Isäntä kuukauden sairaalassa, epävarmuus miten selviää, sitten 8 kk sairaslomalla... Minä hoitovapaalla, hoidettavia oli sitten kolme...oma jaksaminen oli kortilla... elin sumussa sen ajan...oli vaan jaksettava ja hoidettava kaikki asiat/paperit... Väsyminen/uupumus iski minuun vasta kolmen vuoden kuluttua tapattuneesta, sitten kun isäntä oli kunnossa, talo valmiina ja pääsimme muuttamaan...kukaan ei tarjonnut minulle mitään apua ja itselläni silloin akuuttihetkellä ei ollut voimia avun hakemiseen/etsimiseen...mentiin päivää kerrallaan...monesti nyt (tapattuneesta on 6 vuotta) ihmettelen, miten selvisimme??

Se tilanne kun perheen vanhempi oli masennuksen vuoksi pitkään (4 kuukautta) sairauslomalla kotona. Toisen vanhemman sairaus vaikutti koko perheeseen ja teki taloudellisesta selviämisestä erittäin vaikeaa, koska samaan aikaan toinen vanhempi oli hoitovapaalla. Olisimme kaivanneet ja ehdottomasti tarvinneet enemmän tukea perheenä niin henkisesti kuin myös talustilanteen kartoitusta ja neuvoja tilanteesta selviämiseen. Taloudellinen huoli hidasti sairastuneen toipumista ja hankaloitti keskinäisiä subteita perheessä.

Tilanne ja ilman apua jääminen liittyy ja vaikuttaa lastenhoidollisiin ja kodinhoidollisiin asioihin ja edelleen talouteen ja yleiseen jaksamiseen sekä hyvinvointiin. Vastauksissa korostuu koettuna haasteena, että akuutissa avun tarpeessa ja muutenkin vaikeassa tilanteessa apua pitää osata hakea, selvittää asioita ja täyttää papereita, kuten seuraavat lainaukset kuvaavat:

Apua saa tänä päivänä arjen asioihin heikosti ja pitää olla vahva ihminen, että jaksaa byrokratian rattaissa pyöriä, kun tietää olevansa oikeassa. Lähtien toimeentulotuki, Kela ym. asioissa.

Lapsemme syöpäpäilyn ja toteamisen vaiheessa olisimme kaivanneet apua mutta mistään sitä ei tarjottu emmekä itse jaksaneet sitä hakea/etsiä

Apua olisi usein olemassa, mutta aina sitä ei siis jaksata tai osata hakea. Kriisin keskellä avun etsimiseen on henkisesti vaikeaa löytää resursseja ja arjen haasteiden keskellä siihen voi konkreettisestikin olla hyvin vaikeaa löytää aikaa ja energiaa. Lisäksi kunnan päätöksiä odotellessa asiat saattavat myös mennä huonompaan suuntaan. Tämänkaltaisissa tilanteissa avun aktiivinen tarjoaminen ja sen helppo löytäminen ja saaminen olisi tarpeen. Kuten edellä kuvattiin, myös väittämiin vastanneista lähes puolet oli samaa mieltä siitä, että vanhemmuuteen on vaikea saada tukea.

Avovastausten perusteella lapsiperheillä on selviä tyyppitilanteita, joissa apua tarvitaan. Ensimmäinen avun laji on jo mainittu lastenhoito. Syyt tarpeelle ovat moninaiset: lapsen tai huoltajan sairastuminen, vammautuminen tai muu terveyteen liittyvä toimintakyvyn menetytys, työnantajan joustamattomuus, lähiverkostojen ohuus esimerkiksi muuttamisen takia tai päiväkodin aukioloajat.

Toinen laji ovat sairastumisten, tapaturmien ja vammautumisten aiheuttamat arjen ongelmat. Usein tarve tässäkin tapauksessa on nimenomaan lastenhoitoa, joten keskeisimmät kategoriat ovat päällekkäiset. Muita näiden tilanteiden aiheuttamia avuntarpeita ovat taloudellinen tuki, kyytien tarjoaminen, henkinen tuki ja arjessa selviytyminen, esimerkiksi siivousapu. Onneksi avun tarve on näissä tilanteissa usein tilapäinen. Vastauksissa korostuu koettuna haasteena edellä mainittu avun hakemisen ja saamisen työläisyys.

Kolmantena vastauksissa esiintyvät avuntarpeen tilanteina parisuhteen ja erojen asiat. Näihin myös saadaan paljon apua, erityisesti seurakunnalta, kuten edellä todettiin, joskin erotilanteet nousivat esiin myös vastauksissa, joissa kuvattiin vaille apua jäämistä. Neljännen avun tarpeen ryhmän muodostaa arkiapu, siivous, pyykinpesu ja vastaavat kodin auttamisen asiat. Avointen vastausten tyyppiliset tapaukset ovat yhteydessä sairauksiin ja tapaturmiin, kuten edellä todettiin, mutta myös vauva-aikaan valvomisineen ja monikkoperheisiin. Myös kasvatukselliset asiat ja erityisenä lajina koulukiusaaminen esiintyvät vastauksissa melko usein. Näihin kysymyksiin on saatu apua, mutta ne ovat mukana myös vastauksissa, joissa kuvataan ilman apua jäämistä.

Perheiden antamien luonnehdintojen perusteella avun antaminen ja monien ongelmien ennalta ehkäiseminen ei yleensä olisi monimutkaista ja vaikeaa.

Kuva: Jani Laukkanen

3 VAPAAEHTOISTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET

HENRIETTA GRÖNLUND

Yhteenveto

- *Vapaaehtoistoiminnan hyvinvointivaikutukset ovat laajat vapaaehtoiselle, apua saavalle ja yhteiskunnalle.*
- *Vapaaehtoistoiminnan luonne ja hyvinvointivaikutukset poikkeavat ammattiavusta ja voivat myös ennaltaehkäistä ammattiavun tarvetta.*
- *Suomalaisista joka kolmas osallistuu vapaaehtoistoihintaan. Yli 300 000 suomalaista tekee vapaaehtoistyötä lasten ja nuorten parissa.*
- *Yli puolet heistä, jotka eivät osallistu tällä hetkellä vapaaehtoistoihintaan, olisivat halukkaita osallistumaan, jos heitä vain pyydetäisiin mukaan. 25–49-vuotiaista peräti noin kaksi kolmesta osallistuisi sanomansa mukaan vapaaehtoistoihintaan, jos heitä pyydetäisiin.*

3.1 MIKSI VAPAAEHTOISTOIMINTA ON TÄRKEÄÄ?

Vapaaehtoisten antamalle avulle on kysyntää perheiden parissa. Edellä todettiin, että jopa kolmannes piti useissa avuntarpeissa vapaaehtoisten antamaa apua jopa mieluisampana kuin läheisten tai ammattiauttajien. Oletettavasti vielä huomattavasti useampi pitää vapaaehtoisten antamaa apua tai tukea hyvänä tai mahdollisena itselleen. Huomattavasti harvempi on kuitenkin saanut apua tai tukea vapaaehtoisilta. Jo tästä syystä vapaaehtoistoihintaan panostaminen on tärkeää; yhteiskunnassamme on tilausta nykyistä laajemmalle kansalaisten keskinäiselle huolenpidolle ja avulle.

Vapaaehtoistoihintaa on tärkeää ja siihen panostaminen kannattavaa myös sen laajojen hyvinvointivaikutusten vuoksi. Nämä vaikutukset kohdistuvat vapaaehtoisena toimiviin, heiltä apua tai tukea saaviin ja koko yhteiskuntaan. Vapaaehtoistoihintaa lisää vapaaehtoisena toimivan elämän mielekkyyden ja merkityksellisyyden kokemusta, yhteisöllisyyden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteita,

itsekunnioitusta ja tarpeellisuuden kokemusta, ja niiden kautta vähentää stressiä, ahdistusta ja masennusta sekä lisää terveyttä ja jopa elinikää. Vapaaehtoistoihintaa myös lisää yksilön kokemaa onnellisuutta, todennäköisimmin sosiaalisten suhteiden, yhteisöllisyyden ja itsen koetun tarpeellisuuden ja merkityksellisyyden vuoksi (esim. Haski-Leventhal 2012).

Vapaaehtoistoihintaa on myös merkittävä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin osa. Toiminta on luonnollisesti kansantaloudellisesti merkittävää, mutta lisäksi sillä on suuri vaikutus yhteiskunnan toimivuuteen. Vapaaehtoistoihintaa edistää ihmisten sosiaalisia suhteita ja verkottumista yli luonnollisen lähipiirinsä, mikä lisää luottamusta myös vieraampiin ja oman elinpiiriin ulkopuolisiin ihmisiin, solidaarisuutta näitä kohtaan, vastavuoroisuutta ja kykyä toimia yhdessä sekä välittämisen eetoksen vahvistumista. Tämä kaikki lisää yhteiskunnan toimivuutta ja vakautta ja edistää myös taloudellista menestystä. Vapaaeh-

toistoihintaa on keskeinen osa yhteiskunnan liimaa ja luottamus pohjaa (Laasanen, 2011; 2011 State of the World's Volunteerism, 2011).

Vapaaehtoistoihintaa on myös positiivinen voima sekä yksilön että yhteiskunnan arvopohjalle. Sen toimintaperiaatteisiin kuuluvat vapaus, omaehtoisuus ja jokaisen mahdollisuus toteuttaa intressejään, ideoitaan, osaamistaan ja luovuuttaan. Tämä vahvistaa osallisuutta ja voimaantumista. Vapaaehtoiset itse liittävät toimintaan huolenpidon ja välittämisen arvoja. Näiden merkitysten kautta vapaaehtoistoihintaa voi tarjota jopa yhteiskunnallisen vastapainon talouden maailmalle ja koviksi koetuille yhteiskunnallisille arvoille sekä purkaa niiden tuomaa turhautumista (Grönlund, 2012; Marjovuori, 2014)

Vapaaehtoisten ja yhteiskunnan lisäksi vapaaehtoistoihintalla on suuri anti vapaaehtoisilta apua ja tukea saaville ihmisille. Kiinnostavaa on, että tämä anti on myös aivan omanlaisensa. Vapaaehtoistoihintaa vaikuttavat poikkeavat ammattiavun tai läheisten tarjoaman avun vaikutuksista. Tässä raportissa myöhemmin esiteltävä HelsinkiMission äiti- ja isämentoritoiminta voidaan määritellä niin sanotuksi kohtauttamistoihintaksi (befriending). Tällä tarkoitetaan (usein ammattimaisesti) koordinoitua toimintaa, jossa ihmisiä kohtautetaan keskenään tarkoituksena tuoda vapaaehtoistoihintalla sosiaalisia kontakteja ja tukea esimerkiksi mielen-terveyspotilaille, vanhuksille tai pienten lasten vanhemmille (mm. McGowan & Jowett 2003, Mead & al. 2010). Kyseessä on yksinkertaisimmillaan kahden ihmisen suhde, joka ei ole ammatti- tai sukulaissuhde ja josta vähintään toisen odotetaan saavan apua itselleen. Suhde perustuu vastavuoroisuuteen, vapaamuotoisuuteen ja asioiden, vaikeidenkin, käsittelyyn vertaisina, kokemuksia jakaen ja pohdiskellen, ei asian asettamista ongelmaksi, joka toisen täytyy ratkaista (mm. Cox 1993).

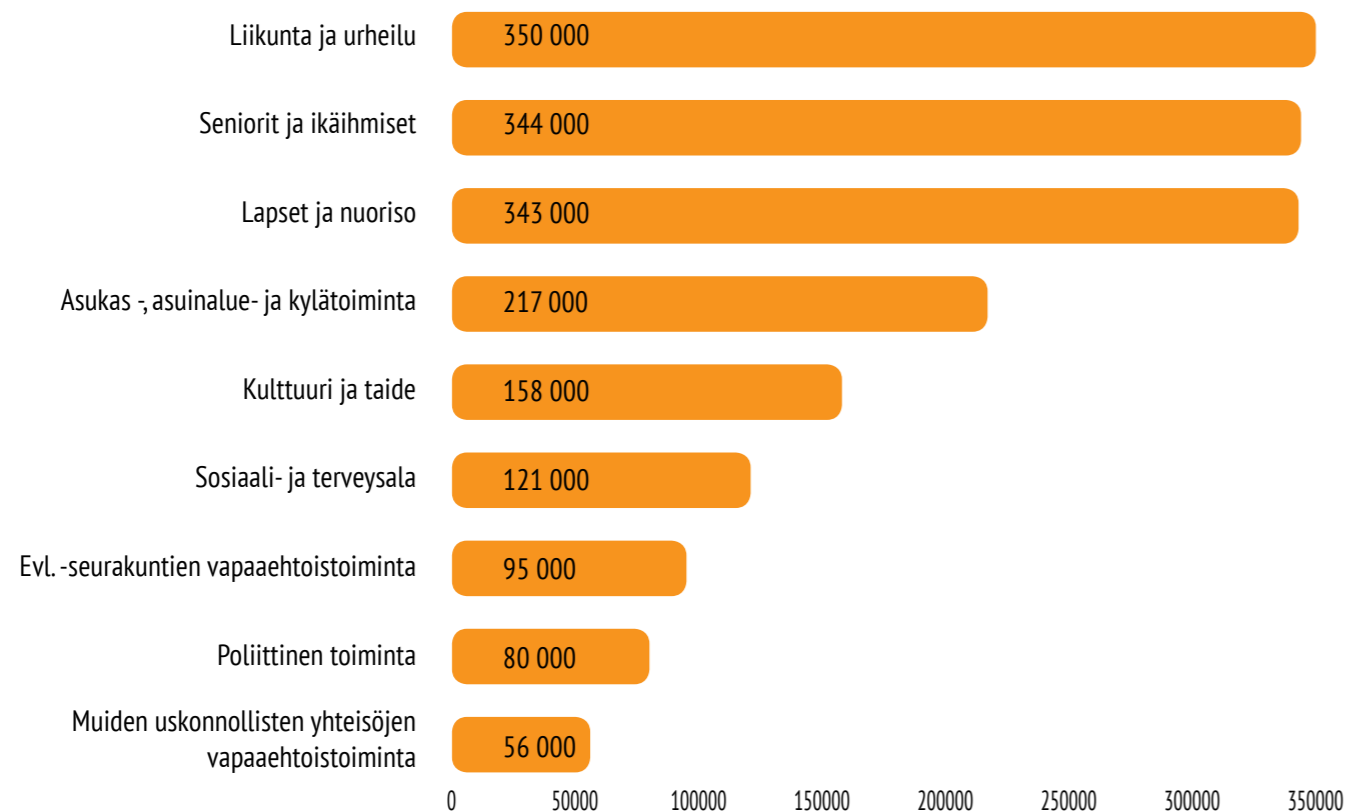
Tämänkaltaisen toiminnan vaikutuksia on tutkittu paljon lääketieteellisellä tutkimuskentällä, mutta myös perheiden parissa (tiivistelmä tutkimuksesta ks. Falk 2015) Vapaaehtoistoihintasta saatu tuki on vahvistanut äitien itsetuntoa ja elämänhallintaa, mikä taas on vaikuttanut heidän vanhemmuuteensa. Vapaaehtoisten antama tuki täydentää ammattiapua omien vahvuksiensa kautta tai toimii vaikuttavasti myös yksinään (Cox 1993; Cox et al. 1990). Vapaaehtoisten tarjoama apu koetaan useiden tutkimusten mukaan helpommaksi ottaa vastaan ja siihen liittyy kokemus auttajan pyyteettömästä auttamishalusta (Haski-Leventhal ym. 2011; Ronel ym. 2009). Tämä, aito myötätunnon ja samalla viivala olemisen kokemus on oletettavasti yksi selittävä tekijä toiminnan positiivisten vaikutusten taustalla.

3.2 SUOMALAISTEN OSALLISTUMINEN JA KIINNOSTUS VAPAAEHTOISTOIMINTAAN: KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET^{ix}

Suomalaisista suurin osa on halukas auttamaan muita, mutta apu kohdistuu useimmin lähipiiriin tai omaisiin (esim. Pessi 2008). Potentiaali vapaaehtoisen avun hyödyntämiselle on kuitenkin suuri, kuten edellä perheiden asenteisiin liittyen todettiin: jopa kolmannes vastaajista piti vapaaehtoisten antamaa apua jopa ammatti- tai läheisten apua parempana vaihtoehtona useissa avun tarpeissa.

Kansalaisareenan, HelsinkiMission ja Kirkkohallituksen keväällä 2015 tekemän tutkimuksen (N=1026) mukaan 32 prosenttia suomalaisista oli osallistunut vapaaehtoistoihintaan kyselyä edeltävien neljän viikon aikana. Naisista ja miehistä suunnilleen yhtä suuri osuus osallistuu, joskin hieman eri kentille painottuen. Miehet osallistuvat naisia useammin vapaaehtoistoihintaan urheilun ja liikunnan parissa,

KUVIO 6. VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUNEIDEN SUOMALAISTEN MÄÄRÄ MAALISKUUSSA 2015

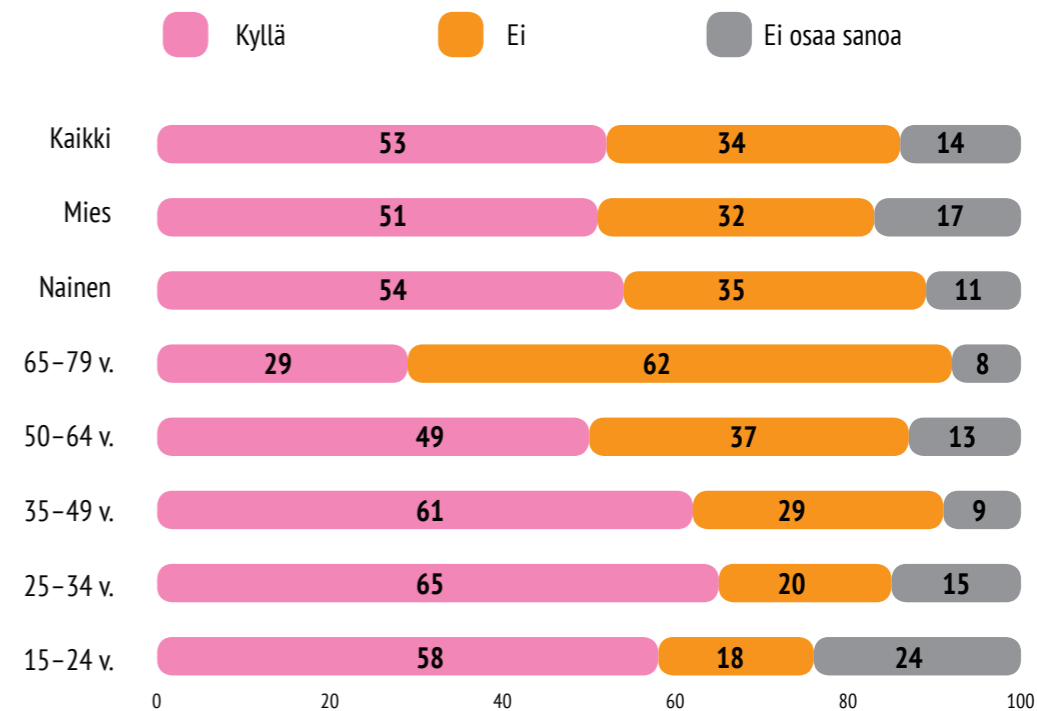

naiset taas miehiä enemmän lasten, nuorten ja seniorien parissa. Vapaaehtoistyötä myös tehdään tuntimääräisesti melko paljon. Vapaaehtoistoimintaan osallistuneet olivat käyttäneet siihen keskimäärin 13,35 tuntia kyselyajankohtaa edeltäneiden neljän viikon aikana. Suosituimpia vapaaehtoistoiminnan kenttiä olivat urheilu- ja liikunta, seniorien ja ikäihmisten parissa tapahtuva vapaaehtoistoiminta sekä lapsiin ja nuoriin liittyvä vapaaehtoistoiminta, kuten nähdään kuviossa 6.

Väestötasolle muunnettuna lähes 350 000 suomalaista oli osallistunut lasten ja nuorten parissa tapahtuvaan vapaaehtoistoimintaan. Yleisin toiminnan muoto oli auttaminen. Suosittuja toimintamuotoja olivat myös talkootyö sekä hallinto- ja luottamustehtävissä toimiminen.

Huolimatta viime vuosina yleistyneistä projekti- ja kertaluonteisista vapaaehtoistoiminnan muodoista, puolet vapaaehtoistyöstä (50 %) oli ollut vastaajien ilmoituksen mukaan pitkäkestoista. Lyhytkestoista on ollut reilu kolmannes (36 %) ja 14 prosenttia ilmoitti molempia olleen yhtä paljon. Lisäksi 61 prosenttia vapaaehtoistyötä tehneistä oli tehnyt ensisijaisesti säännöllistä vapaaehtoistyötä, 28 prosenttia satunnaista ja 11 prosenttia sekä että. Yli puolella vapaaehtoistyötä tehneistä (53 %) toiminta oli ollut ensisijaisesti järjestön tai yhteisön organisoimaa, vajaalla kolmanneksella (31 %) ensisijaisesti organisoimatonta ja 16 prosentilla sekä että.

KUVIO 7. HALUAISITTEKO OSALLISTUA VAPAAEHTOISTOIMINTAAN, JOS PYYDETTÄISIIN (%) (kysytty niiltä, jotka eivät olleet osallistuneet viimeisten 4 viikon aikana, N=698)

Kyselyllä haluttiin hahmottaa myös internetissä tapahtuvan vapaaehtoistoiminnan yleisyyttä. Vain 3 prosentilla vapaaehtoistyö oli tapahtunut ensisijaisesti internetissä, kun 82 prosentilla toiminta oli ollut ensisijaisesti kasvotusten tapahtuvaa. Kuitenkin 15 prosenttia vapaaehtoistyötä tehneistä ilmoitti, että toiminta oli tapahtunut sekä kasvotusten että internetissä. Määrää voidaan pitää melko korkeana, etenkin, kun internetissä tapahtuvan vapaaehtoistyön määrittely voi olla vielä tavallistakin haasteellisempää eikä vastaaja välttämättä tule aina tule ajatelleeksi, että hänen internetissä tapahtuva osallistumisensa voitaisiin laskea vapaaehtoistyön piiriin.

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen lisäksi kyselyllä haluttiin kartoittaa kiinnostusta vapaaehtoistoimintaan niiden osalta, jotka kyselyn ajankohtana eivät olleet toiminnassa mukana. Kiinnostus osallistua vapaaehtoistoimintaan on esitelty kuviossa 7 sukupuolen ja ikäryhmän mukaan.

Tutkimuksen mukaan yli puolet heistä, jotka eivät osallistu tällä hetkellä vapaaehtoistoimintaan, olisivat halukkaita osallistumaan, jos heitä vain pyydetäisiin mukaan. 25-49-vuotiaista peräti noin kaksi kolmesta osallistuisi sanomansa mukaan vapaaehtoistoimintaan, jos heitä pyydetäisiin.

Kuva: Jani Laukkanen

4 HELSINKIMISSIÖN ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN MALLI

KATARIINA PELKONEN & MARIKA ARO

4.1 KAUPUNGIN JA JÄRJESTÖN YHTEISTYÖ TOIMINNAN TAUSTALLA

HelsinkiMission Pelastakaa sukupolvi-hankkeessa kehitetty vapaaehtoistoiminnan malli, äiti- ja isämentoritoiminta, tuottaa vaikuttavaa toimintaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi ja ongelmien ennaltaehkäisemiseksi yhteistyössä kumppaneiden kanssa. Keskeinen kehittämissumppani on ollut Helsingin kaupunki, jonka kanssa toimintamallia on suunniteltu ja kehitetty yhdessä alusta asti. Myöhemmin toiminta on laajentunut myös Espooseen, jossa yhteistyötä tehdään samoin tiiviisti kaupungin työntekijöiden kanssa. Mallin pilotoinnista Tampereella on sovittu Tampereen kaupunkilähetyksen kanssa.

Mallissa on keskeistä vapaaehtoisten antaman tuen ja avun kohdistaminen niille perheille, joille siitä on eniten hyötyä. Kaupunkien perheille suunnatut palvelut tavoittavat käytännössä kaikki lapsiperheet toiminta-alueellaan, jolloin yhteistyössä näiden palvelujen työntekijöiden kanssa voidaan yhtäältä tavoittaa perheet tehokkaasti ja toiseksi saada perhetyön ammattilaisen arvio perheen tilanteen soveltuvuudesta vapaaehtoistoiminnan piiriin. Järjestön vapaaehtoistoiminnan ja kaupungin perhetyön välillä on mahdollisuus hyvään synergiaan. Seuraavassa kuvataan esimerkinomaisesti HelsinkiMission ja Helsingin kaupungin yhteistyö äiti- ja isämentoritoiminnassa. Toiminnan ja yhteistyön kulmakiviä ja vaikutuksia käsitellään tarkemmin luvussa 5.

HelsinkiMission ja Helsingin kaupungin yhteistyö alkoi hankkeen suunnitteluvaiheessa. Yhteistyössä kaupungin työntekijöiden kanssa hahmoteltiin

toimintamuotoja, joille helsinkiläisillä perheillä olisi suurin tarve. Tarvetta analysoitiin myös tutkimustiedon avulla sekä Helsingissä tarjolla olevan vapaaehtois- ja vertaistuen kartoituksella. Keskeisiksi tarpeiksi Helsingissä tuolloin määriteltiin yksilömuotoinen toiminta (ryhmämuotoista tukea ja vertaistoimintaa oli tarjolla melko paljon), ennaltaehkäisevä toiminta (inhimillisesti ja taloudellisesti kannattavin toimintatapa: haasteisiin puuttuminen varhain, haasteiden kasvamisen ehkäisy) ja asiakkaan omista tarpeista lähtevä toiminta (ei ongelmalähtöisyyttä, asiakkaan oman kokemuksen arvostus, mahdollisuus auttaa ennen kuin asiakkaalla on oikeus julkisen sektorin palveluihin).

Kaupungin ja HelsinkiMission yhteistyöstä sovittiin sosiaali- ja terveystoimen johdon ja HelsinkiMission välillä. Yhteistyöstä tehtiin virallinen päätös, ja Helsingin kaupunki kohdisti toimintaan sekä suoraa taloudellista tukea että työntekijäresurssia. Kaupunki osoitti hankkeen kehittämistyöhön työaikaa yhdelle työntekijälle, joka osallistui hankkeen suunnitteluun ja kehittämiseen ja esimerkiksi pilottiyksiköiden valintaan intensiivisesti yhdessä HelsinkiMission työntekijöiden kanssa. Lisäksi eri yksiköiden vastaavat työntekijät osallistuivat hankkeen suunnitteluun ja valmisteluihin. Hankkeen siirryttyä toteutusvaiheeseen HelsinkiMission työntekijät kouluttivat äiti- ja isämentoritoiminnan asiakasohjausten ja muun yhteistyön sujuvoittamiseksi yhteensä 230 Helsingin kaupungin työntekijää (neuvoloiden terveydenhoitajat ja lapsiperheiden perhetyön ja kotipalvelun työntekijät). Mentorimallinnuksiksi kutsutuissa koulutuksissa kaupungin työntekijät saivat tietoa

toimintamallista, vapaaehtoistoiminnasta ja äiti- ja isämentoritoiminnan prosesseista. Koulutuksissa käsiteltiin esimerkiksi asiakasrajausta sekä asiakas-tilanteita ja –tapauksia, joissa vapaaehtoinen mentori voi olla sopiva tuki perheelle. Mallinnukset olivat keskustelevia, yhteistä näkyä ja parhaita yhteistyön toimintatapoja etsiviä. Koulutusten avulla myös kehitettiin mentoritoimintaa kaupungin työntekijöiden osaamisen avulla. Neljän tunnin koulutuksen lisäksi kaupungin työntekijät saivat laajan materiaalipaketin jaettavaksi asiakkaille. Koulutuksia on järjestetty hankkeen eri vaiheissa tarpeiden mukaan.

Koulutusten järjestäminen on ollut suuri panostus, mutta se on muodostanut erinomaisen pohjan laadukkaalle ja luottamukselliselle asiakasohjaukselle ja muulle yhteistyölle kaupungin ja järjestön välillä. Lisäksi se on lisännyt vapaaehtoistoiminnan tietoutta kaupungin työntekijöiden keskuudessa ja motivoinut heitä hyödyntämään vapaaehtoisia osana tukea, jota voivat perheille tarjota. Koulutukset ovat jopa motivoineet kaupungin työntekijöitä hakemaan itse vapaaehtoistyöhön mukaan.

Kaupungin työntekijöiden palautteiden mukaan koulutus on ollut laadukasta ja auttanut luottamuksellisen ja toimivan yhteistyön rakentamisessa sekä asiakasohjauksissa. Palautteissa on arvostettu koulutuksen monipuolisuutta ja innostunutta ilmapiiiriä, HelsinkiMission aitoa kiinnostusta yhteiseen kehittämistyöhön kaupungin kanssa sekä luotettavaa matalan kynnyksen ja vähäisen byrokratian palvelua asiakkaille. Erityisen hyväksi koettiin myös vapaaehtoisen mentorin mukanaolo koulutuksissa. Se konkretisoi osallistuneiden kaupungin työntekijöiden mukaan vapaaehtoistoiminnan arkea heille. Asiakasohjauksia tehneet kaupungin työntekijät ovat pitäneet hyvänä erityisesti HelsinkiMission huolellista yhdistämisprosessia, jossa on selkeät roolit ja jossa selvitetään ja mietitään tarkasti kullekin perheelle sopiva mentori. HelsinkiMission työntekijät tuntevat vapaaehtoiset, ja ovat osanneet yhdistää juuri asiakkaiden tarpeisiin sopivia mentoreita.

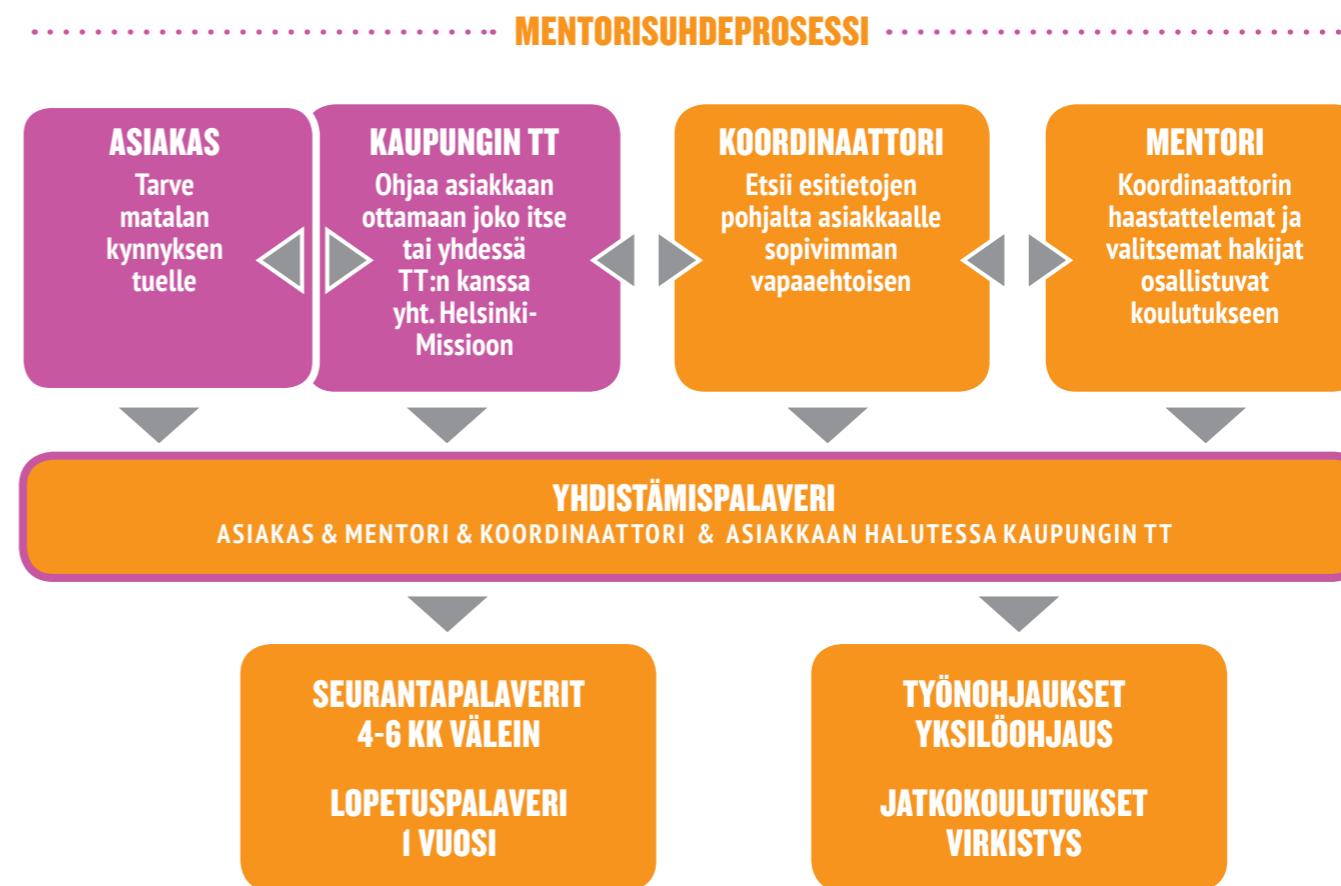
Kaupungin työntekijöiden tahtotila yhteisen ennaltaehkäisevän toimintamuodon kehittämiseksi ja tiiviille yhteistyölle on ollut ilmeinen ja se on näytetty vahvasti myös tiiviinä yhteistyönä koulutusten jälkeen. Kaupungin työntekijät ovat toivoneet aktiivista yhteydenpitoa myös koulutusten jälkeen, jotta toimintaa voidaan yhdessä kehittää. Työntekijöiden kanssa on järjestetty yhteisiä tapaamisia ja viestitty mentoritoiminnan ajankohtaisista asioista esimerkiksi uutiskirjein.

4.2 ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN PROSESSI

Äiti- ja isämentorit ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka tukevat lapsiperheiden vanhempia ja sitä kautta tukevat koko perheen hyvinvointia. Äiti- tai isämentori haluaa auttaa perhettä tarjoamalla lapsiperheen vanhemmalle henkistä tukea, vertaisuutta tai konkreettista apua. Vapaaehtoinen sitoutuu vapaaehtoistoimintaan vähintään vuodeksi, ja tapaa perhettä kaksi kertaa kuussa. Suhde on vapaamuotoinen, mutta sen seurannasta vastaa aina HelsinkiMission koordinaattori. Mentorin ja vanhemman vastavuoroinen suhde ehkäisee perheiden haasteiden (esim. yksinäisyys, verkostojen vähäisyys, uupumus, perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen) pahenemista.

Äiti- ja isämentoritoiminnan vaiheet on tiivistetty kuvioon 8 ja kuvattu sen jälkeen sanallisesti.

KUVIO 8. MENTORISUHDEPROSESSI

1. VAPAAEHTOISTOIMINNAN KOORDINOINTI

Sopivien vapaaehtoisten rekrytointi: hakemusten käsittely, ryhmähaastattelut ja vapaaehtoisten koulutus sekä sitouttaminen. Rekrytoitaessa vapaaehtoisia toimimaan lapsiperheiden parissa, on suositeltavaa pyytää myös rikostaustaote. Lapsiperheiden kanssa vapaaehtoistyötä tekevien osalta tärkeää on se, että vapaaehtoisella on kokemusta lapsista, ja ymmärrystä lapsiperheiden arjesta.

HelsinkiMissiossa vapaaehtoisten kouluttajina toimivat HelsinkiMission omat työntekijät, ulkopuoliset asiantuntijat sekä kokeneet vapaaehtoiset äiti- ja isämentorit. Koulutukset sisältävät osioita mm. vapaaehtoistoiminnan periaatteista, perhedynamiikan elementeistä, vapaaehtoisen voimavaroista, omien vahvuuksien löytämisestä, posi-

tiivisen psykologian periaatteiden soveltamisesta vapaaehtoistoiminnassa sekä vapaaehtoistyössä nousevista tunteista. Koulutusta kehitetään jatkuvasti vapaaehtoisilta saadun palautteen ja toiminnasta saatujen kokemusten pohjalta. Koulutukset toteutetaan osallistavina, ryhmätehtäviä sekä –keskusteluja hyödyntävinä. Näin pyritään syventämään vapaaehtoisuutta ja –kokemusta sekä rikastuttamaan yhteishenkeä. Vaikka hankkeen päätavoite on tukea lapsiperheitä, vapaaehtoistoiminnalla on merkittäviä hyvinvointivaikutuksia myös vapaaehtoisena toimiville. Näitä vaikutuksia halutaan myös tukea muun muassa koulutuksen avulla. Ryhmädynamiikka on tärkeää myös jatkossa, kun vapaaehtoiset osallistuvat ryhmämuotoiseen työnohjaukseen osana toimintaansa.

2. ASIAKASOHJAUS

Asiakas ottaa itse yhteyttä, tai ohjaava kaupungin taho lähettää.

Kaupungin työntekijä saa mentoritoiminnasta 'työkalupakkiinsa' uuden toimintamuodon asiakasperheidensä tukemiseen. Vapaaehtoisen mentorin tarjoama tuki vastaa tarpeeseen, johon kaupungin työntekijän antama apu ei voi vastata (esim. tarve toisen aikuisen tuelle ja seuralle arjessa tai haasteet, jotka ovat vielä niin pieniä, että kriteerit julkisen sektorin avulle eivät täyty).

Haasteena asiakkaiden ohjautumisessa näyttäytyä valittava ajatus siitä, että lapsiperheiden tulisi pärjätä ilman ulkopuolista apua. Tämä ajatus on perheissä HelsinkiMission työntekijöiden kokemusten mukaan edelleen hyvin vahva. Apua tai tukea myös pyydetään ongelma- tai diagnoosikeskeisesti "voin hakea apua, jos minulla tai lapsellani on ongelmia". Se ikään kuin koetaan perustellumpana syytä hakea tukea kuin esimerkiksi sukulaisten puuttuminen arjesta tai yksinäisyyden tunne. Tämä on näkynyt toiminnassa välillä asiakasperheiden osalta korkeana kynnyksenä pyytää apua (ajoissa), ja toisaalta avun pyytämisen jälkeenkin vaikeutena ottaa tarjottua apua vastaan.

3. ASIAKKAAN PALVELUTARPEEN ARVIOINTI YHDESSÄ TYÖNTEKIJÄN SEKÄ ASIAKKAAN KANSSA

Kirjataan ylös asiakkaan perustiedot, sekä asiakkaan toivomukset ja tuen tarve. Sovitaan onko työntekijä mukana aloitustapaamisessa.

Arvioidaan, että asiakasperhe on autettavissa vapaaehtoistoiminnan keinoin (rajoituksena lastensuojelun asiakkuus, akuutti mielenterveys-, väkivalta- tai päihdeongelma, riittämätön kielitaito). Mikäli asiakas ei ole autettavissa mentoritoiminnan keinoin, hänet ohjataan eteenpäin muiden palvelujen piiriin.

Kaupungin asiakasohjauksen tai asiakkaan yhteydenoton jälkeen HelsinkiMission työntekijä

varmistaa, että perhe soveltuu mentoritoiminnan piiriin, ja että on odotettavissa, että hän hyötyy vapaaehtoisen mentorin tuesta. Jokaisen perheen tilanne arvioidaan aina yksilöllisesti ja kokonaisuus huomioiden. Vapaaehtoistoimintaa voidaan soveltaa monenlaisiin tarpeisiin ja tilanteisiin, myös hyvin vaativaa tukea tarvitsevien asiakkaiden elämässä. HelsinkiMission mentoritoiminta on kuitenkin lähtökohtaisesti kehitetty ennaltaehkäiseväksi tukimuodoksi, palvelemaan niin sanotun kevyemmän tuen perheitä. Asiakasrajoituksen jatkuva määrittely ja myös erilaisten perheiden kanssa työskentely ovat vahvistaneet kokemusta, että mentoritoiminta pystyy vaikuttamaan parhaiten juuri perheisiin, joissa on lieviä arjen haasteita tai yksinäisyyden kokemuksia.

Toimintaan ei oteta mukaan perheitä, joilla on aktiivinen asiakkuussuhde lastensuojelussa, vanhemmalla on akuutteja tai hoitamattomia päihde- ja mielenterveysongelmia tai perheessä on väkivallan uhkaa. Asiakasperheellä tulee myös olla motivaatiota ja voimavaroja niin, että toiminnassa keskeinen vastavuoroisuus mahdollistuu. Lisäksi mentorilla ja perheellä on oltava yhteinen kieli, jotta kommunikointi onnistuu ilman tulkkia tai kohtuutonta vaikeutta. Noin kolmasosa HelsinkiMission toimintaan mukaan tulleista asiakasperheistä on kuitenkin syksyyn 2015 mennessä ollut maahanmuuttajataustaisia tai kahden kulttuurin perheitä.

4. PERHEEN JA MENTORIN YHDISTÄMINEN

HelsinkiMission työntekijä etsii asiakkaan tarpeisiin sopivan mentorin ja sopii aloitustapaamisen asiakkaan ja mentorin kanssa. Ensimmäinen tapaaminen HelsinkiMission tiloissa.

Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori tuntee haastattelemansa ja kouluttamansa vapaaehtoiset, ja pystyy arvioimaan, kuka vapaaehtoinen mahdollisesti sopisi millekin perheelle. Vapaaehtoisen ja asiakkaan kohtauttaminen on paitsi konkreettisten toiveiden ja lainalaisuuksien (asuinalue, aikataulut, harrastukset) sovittelua, myös ihmistuntemusta vaativaa työtä.

Vapaaehtoistoiminnassa on aina olemassa potentiaalinen epäsuhta; toiminnassa pitää olla riittävästi sitoutuneita vapaaehtoisia, ja toisaalta riittävästi asiakkaita, muttei kumpikaan kovin paljon enemmän kuin toisia. Toiveena on, että kummatkaan, asiakkaat tai vapaaehtoiset, eivät joutuisi odottamaan liian kauan toiminnan käynnistymistä. Tasapainon ylläpito helpottuu toiminnan alkuvaiheen jälkeen asiakasmääriä seuraamalla, viestinnällisillä toimenpiteillä sekä suunnitteleamalla vapaaehtoisten koulutuksia tarvelähtöisesti, mutta tasapainottelu on tämänkaltaisen vapaaehtoistoiminnan koordinoimisen haaste jossain määrin aina. Siitä on hyvä myös kertoa vapaaehtoisille, asiakkaille ja yhteistyökumppaneille.

5. ALOITUSTAPAAMINEN

Käytännön asioista sopiminen mm. tapaamisajat, yhteydenottotavat, yksityisyyden suoja. Yhteisten tavoitteiden ja väliarvioinnin sopiminen 3-6 kuukauden päähän. Aloitustapaamisen jälkeen puhelu vapaaehtoiselle 1-2 kuukauden kuluttua.

6. SEURANTATAPAAMINEN

Sovitaan jatketaanko suhdetta edelleen. Käydään läpi miten suhde on lähtenyt liikkeelle: tunnelmat, tapaamiset, yhteydenotot jne. Lopettamistapaamisen sopiminen.

7. LOPETTAMISTAPAAMINEN

Käydään läpi miten suhde on edennyt vuoden aikana: tunnelmat, tapaamiset, yhteydenotot jne. Sovitaan jatketaanko suhdetta HelsinkiMission kanssa vielä toisen vuoden ajan vai päätetäänkö se. Mikäli suhde päätetään, vapaaehtoisen vakuutus ei ole voimassa eikä HelsinkiMissio enää seuraa/tilastoi suhdetta. Vapaaehtoinen voi tauon jälkeen aloittaa uuden perheen mentorina. Sopiva tauon pituus sovitaan tapauskohtaisesti.

8. VAPAAEHTOISELLE TARJOTTAVAT TUKIMUODOT

Vapaaehtoisen tukiprosessit: lisäkoulutus, säännöllinen työnohjaus, koordinaattorin tuki. Vapaaehtoisille on tärkeää tavata toisiaan vertaistuen näkökulmasta ja saada lisäkoulutusta vapaaehtoistoiminnassa esiintyvistä ilmiöistä.

HelsinkiMission äiti- ja isämentorit saavat tehtävänsä säännöllistä, ammattityönohjaajan ohjaamaa ryhmämuotoista työnohjausta ja jatkuvaa toimintaa koordinoivien työntekijöiden tukea. Lisäkoulutuksiin pyritään aina löytämään aihe, joka nousee joko vapaaehtoisilta tai asiakaskunnan tarpeista. Vapaaehtoisille tarjotaan virkistystilaisuuksia sekä vapaaehtoisten kesken että vapaaehtoisten ja perheiden yhteisinä tapahtumina, joissa ulkoillaan, leikitään, saunotaan ja uidaan, paistetaan lettuja ja ylipäättään tehdään asioita yhdessä ja yhteisöllisesti. Näistä retkipäivistä on saatu erityisen paljon positiivista palautetta.

9. ASIAKASREKISTERIN YLLÄPITO

Sekä asiakkaan että vapaaehtoisen tietojen kohdalla tulee miettiä kuinka tietojen kerääminen ja säilyttäminen tapahtuu (rekisteriseloste). HelsinkiMissiolla on käytössä asiakkuudenhallintajärjestelmä Clara, johon mentorsuhdetta koskevat tiedot tallennetaan.

10. VAPAAEHTOISTOIMINNAN TILASTOINTI JA SEURANTA

Toiminnan laadun, arvioinnin ja kehittämisen tueksi on mentoritoimintaa tarpeen seurata säännöllisesti. Palautetta ja kehittämisajatuksia on hyvä kerätä eri osapuolilta (asiakkaat, vapaaehtoiset, yhteistyökumppanit) prosessin eri vaiheissa ja eri osa-alueista. Myös rahoittajat vaativat usein numeerista sekä laadullista arviointia.

5 ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN KOKEMUKSET JA VAIKUTUKSET: LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET ^x

HANNA FALK

Yhteenveto

- *Vapaaehtoisen mentorin tukea on pyydetty yksinäisyyteen, kriiseihin ja jumiutuneisiin tilanteisiin.*
- *Perheiden ja kaupungin työntekijöiden arvioiden mukaan mentoritoiminta on vähentänyt sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden kokemusta. Se on edistänyt vanhempien omaa toimijuutta, helpottanut koko perheen tilannetta ja auttanut työntekijöitä rajaamaan ammatillista apua ja vähentämään sen tarvetta.*
- *Vapaaehtoiset kokevat saaneensa mentoritoiminnassa vastavuoroisen suhteen. Toiminnan on koettu vaikuttavan minäkuvaan vahvistavasti, koska on saanut olla toiselle tärkeä. Toiminta on laajentanut omaa näkökulmaa. Se on lisännyt uskoa hyvään sekä kiinnostusta vapaaehtoistoimintaan myös jatkossa.*
- *Kaupungin työntekijöiden näkökulmasta mentoroinnissa toimivaa on mm. selkeys ja suunnitelmallisuus, järjestön ja kaupungin työntekijöiden selkeät roolit, ammattitaidolla tehty asiakkaiden ja vapaaehtoisten yhdistäminen, sekä kaupungin työntekijöiden saama koulutus toimintaan*
- *Mentoritoiminnan kulmakiviä ovat: henkilökemiat, neutraalius, vapaaehtoisuus, vertaisuus, vapaamuotoisuus, positiivisuus, subjektiivinen kokemus tarpeesta mentorisuhteen perustana sekä ammattimaisesti suunniteltu ja koordinoitu prosessi*

5.1 MIHIN PERHEIDEN TARPEISIIN ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINTA VASTAA?

Yksinäisyys oli haastatteluissa useimmin mainittu asia, kun haastateltavilta kysyttiin mihin tarpeeseen he mentoria perheessä ajattelivat. Kaikki työntekijät ja vanhemmat toivat tämän tavalla tai toisella esille. Yksinäisyys oli verkostojen uupumista, emotionaalista yksinäisyyttä tai molempia.

Yksinäisyys, josta haastatteluissa puhuttiin oli sekä sosiaalista että emotionaalista. Sosiaalinen yksinäisyys tarkoittaa konkreettista lähiverkoston puutetta. Usein syynä on yksinhuoltajuus, lähiverkoston puute tai hankalat välit lähiverkostoon. Vanhempien omat vanhemmat ja läheiset voivat asua kaukana ja tapaaminen on hankalaa. Ystävät voivat elää eri

tahdissa ja eri elämänvaihetta. Toisaalta ystävillä saattaa olla itsellään pieniä lapsia ja elämä täynnä, jolloin heitä ei haluta kuormittaa liikaa omilla asioilla. Tästä kertoo äiti seuraavassa:

”Onhan mulla tuttuja, mutta ystävälläkin on kaksi pientä lasta ja eihän me voida joka päivä nähdä. Et tuli sellanen, kun kävelin kaupungilla, että ois kiva, kun ois joku kenen kanssa mennä kahville ja jutella niitä näitä. Kuitenkin oli niin paljon ajatuksia äitiydestä ja kun ei halunnut sitä ystävää niin paljoa aina, kun hänellä on ne omat.”
Äiti, lapsi 1v

Haastatteluissa tuli esille hankaluus lähteä ihmisten pariin. Jos yksinhuoltajalla tai lasten kanssa päivisin kotona olevalla äidillä on useampi pieni lapsi, uimahalliin tai kaupungille lähteminen on lähes mahdotonta ilman toista aikuista. Konkreettinen hankaluus liittyä yhteisöön voi liittyä myös esimerkiksi kielitaitoon. Seuraavassa kaupungin työntekijä kertoo ajatelleensa mentoria juuri tällaiseen tarpeeseen:

”Joku, joka tulee ja lähtee äidin ja lasten kanssa johonkin, puistoon, ulkoilemaan. Et sais puhua jonkun aikuisen ihmisen kanssa.”
Varhaisen tuen työntekijä

Aikuisen keskusteluseuran puute syystä tai toisesta aiheuttaa yksinäisyyden tunnetta. Tältä voi tuntua, vaikka ihmisellä olisikin läheisiä ympärillään.

Emotionaalinen yksinäisyys nousi haastatteluissa keskeiseksi syyksi aloittaa mentorointisuhte. Se kuvattiin mm. tunteena, että ei voi pyytää läheisiltään apua, vaikka heitä olisikin. Vanhemman voi olla vaikeata lähteä yksin esimerkiksi leikkipuistoon tai perhekerhoon, paikkoihin, jossa avointa yhteisöllisyyttä on tarjolla. Moni kokee vanhempana erilaisuutta, tunnetta, että muilla menee paremmin ja joukkoon liittyminen on hankalaa. Vanhemmat voivat ajatella, että asiat, jotka itse kokee vaikeana, ovat poikkeuksellisia ja muille helppoja. Näitä asioita kaupungin työntekijä kuvaa seuraavassa:

”Monet kokevat syystä tai toisesta itsensä erilaiseksi, vaikka ulkopuolelta näyttävät ihan tavalliselta. Kokevat, etteivät voi liittyä yhteisöön, mm. leikkipuiston porukoihin.”
Varhaisen tuen työntekijä

Ammattityöntekijöiden haastatteluista nousee selkeästi esille se, että yksinäisyys näkyy helsinkiläisten lapsiperheiden arjessa. Mentoroitavien vanhempien haastatteluissa nousi esille enemmän se, että emotionaalinen yksinäisyys voi aiheutua myös hankaluudesta puhua asioistaan läheisilleen. Siihen sisältyi halu tulla kuulluksi omana itsenään

ja tarve puhua jollekin neutraalille ja puolueettomalle kuulijalle, kuten seuraavassa:

”Läbinnä mulle keskusteluseuraa, tavallaan omaa aikaa. Pääsee juttelemaan ihan omista lähtökohdistaan, ihmiselle, joka ymmärtää.”
Äiti, 3 lasta

Yksinäisyys nousi jokaisessa haastattelussa esille asiana, johon mentorin on ajateltu voivan auttaa.

Kriisi ja jumittunut tilanne nousivat syiksi lähteä mentorisuhteeseen tai ohjata asiakas siihen. Kriisillä tarkoitettiin mm. avioerotilannetta tai läheisen sairastumista. Mentoria ei ajateltu ratkaisemaan kriisiä vaan tarpeeseen peilata ajatuksia jonkun ulkopuolisen kanssa kuormittavan tilanteen keskellä tai sen jälkeen. Halu olla kuormittamatta läheisiään liikaa ja oman henkilökohtaisen tuen tarve nousivat tässäkin esille, kuten yksinäisyydestä puhuttaessa:

”Otin meidän terveydenhoitajaan yhteyttä. Oli aika kaaosta talvella ja hän suositteli tätä. Meillä oli monta raskasta asiaa yhteen putkeen... Sitten otin yhteyttä, että ”mitä mä teen? Enkä halunnut kuormittaa enää näitä läheisiä. Tuli tunne, että ei enää.”
Äiti, 3 lasta

Jumittunut tilanne kuvattiin aloitekyvyttömyyden, neuvottomuuden ja alakuloisuusuuden tilaksi. Yksinäisyys voi aiheuttaa juuri tätä. Etenkin ammattilaiset ajattelivat mentorisuhteen olevan avuksi tässä:

”Avioerot, skismat, tulehtuneet välit, ristiriidat uuvuttavat ja väsyttävät, yksinäisyyttä. Ei suoraan parisuhteeseen vaan jotain lisää perheeseen, näkökulmaa.”
Varhaisen tuen työntekijä

Mentorin ei ajatella voivan ratkaista tai sovittaa esimerkiksi aviokriisiä. Vapaaehtoista mentoria ajatellaan nimenomaan ihmisenä, joka on avuksi

siksi, että hän on perheen ulkopuolinen tavallinen ihminen. Jumittuneessa tilanteessa nähtiin myös ulkopuolisen näkökulman tarve, kuten työntekijä seuraavassa kuvaa:

*”Joku tarve tai paine perhettä uuvuttaa, ilon tuomista ja uutta näkökulmaa, pääsevät liikkeelle. Ulkopuolinen ihminen tulee ja näyttää, että esim. rahan puute ei ole rajoite.”
Varhaisen tuen työntekijä*

Työntekijät korostivat enemmän mentorin mahdollista aktivoivaa ja mielialaa kohottavaa vaikutusta vastauksena tilanteeseen, jossa vanhempi tai vanhemmat ovat jollain tavalla jumissa. Tämä mainittiin kaikissa ryhmähaastatteluisa. Vanhemmat toivat esille enemmän tarvetta ulkopuoliselle, neutraalille kuuljalle, jonka kanssa voi keskustella ilman tiettyjä rooleja. Vanhemmat toivoivat myös käytännön neuvoja ja apuakin. Kaikki haastatellut vanhemmat toivat tämän esille.

5.2 TOIMINNAN VAIKUTUKSET

VAIKUTUKSET PERHEISIIN

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut vanhemmat **kokivat yksinäisyyden tunteen lievittyneen** mentorisuhteen myötä. Vanhempien mukaan yksinäisyyden tunne vähenee jo tietoisuudesta, että mentori antaa omaa aikaansa vapaaehtoisesti. Mentoria tavataan säännöllisesti, erikseen pyytämättä. Suhteen perustana on olla ihminen ihmistä varten, kuten mentorisuhteessa oleva äiti kertoo:

*”Siitä tulee hyvä olo, et nyt mä meen ja mä en aina oo yksin tuolla. Ja kun sovitaan aina, että nähään kahden viikon päästä ja yleensä tapaamiset on osuneet siihen, kun on ollut vähän apea olo, niin sitten kun ollaan nähty, se on ollut kiva, piristävää hetki. Kohtaamiset ovat tulleet oikealla hetkellä.”
Äiti, pieni lapsi*

Vanhemmat kertovat, että kun mentori on lähtenyt mukaan kodin ulkopuolelle ihmisten pariin, se on vähentänyt yksinäisyyden ja alakulon tunnetta. Kaikissa haastatteluisa mainittiin, että mentorisuhde oli vaikuttanut mielialaa kohentavasti. Yhteistyökumppanien mukaan se, että mentorisuhde on tasa-arvoinen, mentoroitavan tilanteesta lähtevä, mutta molemmille antava suhde, lisää vanhemman omaa arvostuksen tunnetta ja vähentää yksinäisyyttä. Se, että mentorilla on aikaa ja rauha tehdä haluttuja asioita yhdessä on jotain mitä ammattilaiset eivät voi tehdä, kuten seuraavasta käy ilmi:

*”Moni tarvitsee henkisen tuen sosiaalisiin tilanteisiin, mm. perhekahvilat. Meiltä tarvittaisiin aika monta käynti kertaa tähän, mutta mentori voi tehdä tätä rauhassa. Meidän työllä on vähän eri fokus.”
Varhaisen tuen työntekijä*

Mentorin nähtiin tuovan elämään turvan tunnetta. Turvaa luo se, että joku tietää olemassaolostasi ja on kiinnostunut sinusta. Tämä on vähentänyt myös emotionaalista yksinäisyyttä, tunnetta erilaisuudesta ja irrallisuudesta:

*”On se valoisampi ja parempi. Just siinä suhteessa, kun miettii sitä aikaa alkuvuodesta ja keväällä, se oli ihan sellaista, että menin tuolla ulkona rattaiden kanssa ja odotin, että mies tulee kotiin. Nyt kun on saanut puhua äitiydestä ja saanut vähän vinkkejä, niin on tajunnut, et eihän täällä oo niin vakavaa.”
Äiti, pieni lapsi*

Yksinäisyyden väheneminen ei tarvitse toisen jatkuvaa läsnäoloa vaan tietoisuutta siitä, että joku on olemassa sinua varten ja tilaisuutta jakaa asioita toisen kanssa. Se kantaa silloinkin, kun on yksin.

Vanhemmat ja kaupungin työntekijät kuvasivat vanhempien **oman toimijuuden vahvistuneen** mentorisuhteen aikana. Vanhemmat kuvasivat toimijuuden vahvistumista enemmän oman jaksamisen parantumisen kautta. Tämä mainittiin

kaikissa vanhempien haastateluisa. Työntekijät kuvasivat vanhemman vahvistuneen ja aktivoituneen. Kun mentori on lähtenyt vanhemman mukaan sosiaalisiin tilanteisiin, esimerkiksi leikki-puistoon tai perhekahvilaan, vanhempi on alkanut tehdä näitä myös ilman mentoria. Mentori on myös voinut auttaa alkuun esimerkiksi vuokra-asunnon vaihdossa. Tärkeää on se, että mentori ei ole tehnyt näitä vanhemman puolesta vaan yhdessä hänen kanssaan. Vanhemman voimavarojen vahvistuttua toimijuus arjessa ja lasten kanssa on parantunut, kuten seuraavassa sitaatissa kerrotaan:

*”Mentori on tehnyt asiakkaan kanssa suomalaista ruokaa (lapsi toivonut). Äiti on tullut positiivisemmaksi ja voimaantunut, jaksanut olla paremmin lapsen kanssa, hyviä hetkiä. Paljon mukavaa ja hyviä hetkiä.”
Varhaisen tuen työntekijä*

Mentorin tekemien asioiden ei tarvitse olla suuria vaikuttaakseen vastaanottajaan ja perheen elämään voimaannuttavasti. Mentorilla on aikaa tehdä erilaisia arjen asioita. Tapaamisten sisältö on vapaasti määriteltävissä vanhemman toiveiden pohjalta. Vanhempien mukaan oma jaksaminen on parantunut ulkopuolisen näkökulman ja ajatusten vaihdon myötä. Kuva omasta itsestä on tullut positiivisemmaksi ja vahvemmaksi, kuten mentorisuhteessa oleva äiti kertoo:

”Omaa jaksamista parantanut. Kun on samanlaisten asioiden kanssa ollut tekemisissä aikaisemmin, on ollut hyvä kelata niitä. Ulkopuolisen kanssa ei tarvitse ottaa puolia tai varoa kritisoimasta jotain. Hän on neutraali. Kun ei tunne, ei tarvitse miettiä, jos hän vaikka kohtaisi näitä ihmisiä. Sukulaissuhteet on aina kompleksisia. Kivaa, että mentori omaa samanlaisia kokemuksia, mutta on ulkopuolinen.” Äiti, kolme lasta

Mentorin tekemien asioiden ei tarvitse olla suuria vaikuttaakseen vastaanottajaan ja perheen elämään voimaannuttavasti. Mentorilla on aikaa tehdä erilaisia arjen asioita. Tapaamisten sisältö on vapaasti

määriteltävissä vanhemman toiveiden pohjalta. Vanhempien mukaan oma jaksaminen on parantunut ulkopuolisen näkökulman ja ajatusten vaihdon myötä. Kuva omasta itsestä on tullut positiivisemmaksi ja vahvemmaksi, kuten mentorisuhteessa oleva äiti kertoo:

*”Jos en ois silloin uskaltanut sanoa itselleni, että olen yksinäinen ja tarvitsen jonkun, en ole ihan varma, mutta veikkaan, että mulle olisi tullut joku masennus tai olisi mennyt syvemmälle sinne, koska mulla on ollut taipumusta masennukseenkin. Kun ei kuitenkaan ihan huonosti voinut, vaan tiesi, että se on ihan tuosta kiinni, haluan vaan jutella asioista, normaalia asioiden jakamista.”
Äiti, pieni lapsi*

Yksinäisyys ja vaikeus lähteä pois kotoa johtavat jatkuessaan eristäytymiseen ja laskevat mielialaa. Vanhemmat kokevat, että mentorisuhteen myötävaikutuksella kriisit eivät ole pahentuneet ja niistä on selvitty nopeammin.

Äiti- ja isämentoritoiminnan tarkoituksena on ollut tukea lapsia ja lapsiperheitä kohdentamalla tuki vanhemmille. Haastateluisa nousi esille, että vanhemman saama tuki on **vaikuttanut koko perheen tilanteen helpottumiseen**. Vanhempien mukaan oman mielialan kohennuttua koko perheen tunnelma on keventynyt:

*”Yleensä aina kun ollaan tarvattu, on tullut hyvä olo. Mullakin on ollut ilo tavata toinen ihminen. Kyl se on mulle ollu helpotus ja sitten miehellekin, että mä en oo aina ollut niin surullinen. Et sekin huomasi, että aina kun tulin tapaamisesta, tuli parempi mieli. Ja on vaikuttanut siihen surullisuuteen myös tapaamisten välillä, tietää aina, että on ollut mukava nähdä ja on odottanut sitä.”
Äiti, pieni lapsi*

Kaupungin työntekijät kertoivat tuen kohdentuvan oikein. Ulkopuolinen, uusi ihminen on tuonut uutta näkökulmaa perheen sisälle. Vanhemman saama tuki on auttanut häntä tukemaan lastaan.

Varhaisen tuen työntekijät kertovat voineensa lopettaa työskentelyn aiemmin niissä perheissä, joissa mentori on vastannut perheiden tarpeisiin. Mahdollisuus tarjota mentori perheen tueksi, on auttanut **rajaamaan ammatillista apua ja vähentämään sen tarvetta**. Ammatillisen työn tarve on vähentynyt, kun työntekijöillä on ollut jotain, mitä tarjota perheille, joiden haasteena on yksinäisyys ja tarpeena ihmisen kohtaaminen ja kuulluksi tuleminen. Tästä kertoo työntekijä seuraavassa:

”Mä oisin varmaan enemmän ollut perheen kanssa ja lapsen tukena. Se on auttanut ja ollut tosi hyvä. Vähentänyt työresurssitarvetta.”
Varhaisen tuen työntekijä

Ammattilainen ei voi työntekijöiden mukaan vastata yksinäisyyden haasteeseen ja kohtaamisen tarpeeseen. Tämä johtuu siitä, että tapaamisten kesto ja määrä on rajoitettu. Varhaisen tuen työntekijät auttavat perheitä erilaisten lasten elämään liittyvien haasteiden, kuten uni- tai päivärytmiin liittyvien pulmien kanssa. Tapaamisilla on tietty tavoite ja kun se on saavutettu, tapaamiset päättyvät, kuten työntekijä seuraavassa kertoo:

”Me olemme lyhyemmän aikaa ja mentorit voivat olla pidemmän aikaa ja eri aikoina. Kemat osuu hyvin yhteen ja sitä on nimenomaan haettu. Me emme voi tietää osuuko ne yhteen, eikä sille anneta merkitystä. Meillä on asiakas-ammattilainen-suhde. Mentorilla ja mentoroitavalla suhde on iloinen ja mukava, läheisempi. Voivat pohtia yhdessä mitä haluavat. Meillä asiakkaan tarpeesta lähteminen voi silti tarkoittaa ikävien asioiden käsittelyä. Vapaaehtoinen käy vapaaehtoisesti.”
Varhaisen tuen työntekijä

VAIKUTUKSET VAPAAEHTOISIIN

Vapaaehtoisilta mentoreilta kysyttiin, miten he kokevat mentorisuhteen vaikuttaneen heihin itseensä. **Vastavuoroinen suhde toiseen ihmiseen** oli suhteesta koettu anti, joka mainittiin lähes jokaisessa haastattelussa:

”On ollut itselle antoisaa, harvalla on ystävyys-suhteita liikaa. Meistä on tullut kaverit mentoroitavan kanssa.”
Äiti-mentori

Mentorit kertoivat, että suhteen antoisuus ja sitä kautta saatu ihmissuhde myös yllätti. Se oli jotain enemmän, kuin ennalta oli osannut ajatella. **Tärkeyden kokemus**, että on jollekin ihmiselle merkittävä ja toivottu vieras, vaikutti haastatteluiden mukaan **positiivisesti omaan kokemukseen itsestä**, kuten äiti-mentori kertoo:

”Paljon enemmän tästä on saanut, kuin mitä ajatteli. Ja ne ihmissuhteet, mitä tästä muodostuu, ne on ihmissuhteita. Ja miten äkkiä, miten helposti ne sit muodostuu. Se on tullut kaupan-päälliseksi. Kun avoimesti puolin ja toisin annetaan. Että joku toinen haluaa, että tule meille, ole meidän kanssa. Tämä on ihan loistavaa, he haluavat, mä haluan.”
Äiti-mentori

Mentorit kertoivat **omakuvan vahvistuneen**. Tämä johtui myös altistumisesta uusille tilanteille ja pärjäämisen kokemuksesta. Se on rohkaissut, kuten äiti-mentori seuraavassa kertoo:

”Olen tässä elänyt niin erilaisen perheen kanssa, että vaikka tietää, että erilaisia on, mutta kun menen osaksi heidän arkeaan, kun menee konkreettisesti sinne, niin ymmärtää ihan toisella tapaa, sisältäpäin. Se avaa silmiä. On vahvistanut minua ihmisenä, että olen pärjännyt näin uudessa ja erilaisessa tilanteessa. Robkaistunut.”
Äiti-mentori

Edellä nousee esille myös mentorisuhteen **näkökulmaa laajentava vaikutus**. Mentorisuhte on tuonut yhteen ihmisiä, joiden elämänpolut eivät välttämättä muuten kohtaisi. Suhde on tuonut kokemusta ja ymmärrystä ihmisyyden erilaisuudesta. Tämä kasvattaa sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyttä ja antaa myös **uskoa ja toivoa hyvään**, positiivista kokemusta ihmisistä:

”Antanut mulle uutta näkökulmaa ja olen saanut uuden ystävän itselleni. Antanut hyvää mieltä omasta tekemisestä, kun olen pystynyt helpottaa ja auttaa. Ja toivoo meidän yhteiskuntaan, kun kokee yhteisöllisyyttä ja hyvän jakamista. Usko siihen on vahvistunut.”
Äiti-mentori

Hyvän jakaminen ja yhteisöllisyyden kokeminen vahvistaa ihmisten välistä luottamusta ja kokemus tästä vahvistaa myös itse vapaaehtoistoiminnan jatkuvuutta. Hyvä kokemus siitä **madaltaa kynnystä lähteä jatkossakin mukaan vapaaehtoistoimintaan**, kuten mentori seuraavassa sitaatissa kertoo:

”Ehkä siitä tuli sellainen kokemus, että mä pärjään tässä, sellainen onnistumisen ilo ja tätä voisi tehdä jossain vaiheessa lisääkin. Kynnys lähteä mukaan jatkossa on madaltunut.”
Äiti-mentori

Tämä seikka on todettu myös aiemmassa vapaaehtoistoimintaa koskevassa tutkimuksessa (mm. Haski-Leventhal & Handy, 2011). Parhaimmillaan vapaaehtoistoimintaa tekevä sekä tekee sitä jatkossa lisää itse että kertoo sen positiivisista vaikutuksista lähipiirilleen ja saa muutkin ihmiset lähtemään toimintaan mukaan. Näin yhden ihmisen panoksesta hyötyy lopulta laajempi yhteisö.

TAULUKKO 1. ÄITI- JA ISÄMENTORITOIMINNAN KOETUT VAIKUTUKSET

SIDOSRYHMÄ	HYÖDYT/VAIKUTUKSET
VAPAAEHTOISET	<ul style="list-style-type: none"> • Antoisa ihmissuhde perheeseen • Omakuva vahvistuu • Positiivinen ihmiskuva vahvistuu • Näkökulma laajenee
VASTAANOTTAJAT (VANHEMMAT JA LAPSET)	<ul style="list-style-type: none"> • Yksinäisyys lievittyy • Oma toimijuus vahvistuu • Haasteet eivät kasva ongelmiksi • Kriiseistä selviää helpommin • Voimavaroja vanhemmuuteen
KAUPUNGIN TYÖNTEKIJÄT	<ul style="list-style-type: none"> • Auttaa rajaamaan omaa työtä • Jotain, mitä tarjota perheille, joissa yksinäisyys on haasteena • Uutta näkökulmaa omaan työhön vapaaehtoistoimintaan tutustumisen myötä
KUNTA	<ul style="list-style-type: none"> • Tarjoaa vaikuttavaa apua yksinäisyydestä kärsiville perheille • Arjen tason ennaltaehkäisevää toimintaa: yksinäisyys on haasteena monen lapsiperheen arjessa, pitkittyessään se voi johtaa suurempiin ongelmiin. • Voi vähentää ammattiavun tarvetta

Kuva: Anna Lepistö

5.3 KOKEMUKSET JÄRJESTÖN JA KAUPUNGIN VÄLISESTÄ YHTEISTYÖSTÄ

Kaupungin työntekijöiltä kysyttiin haastatteluisia myös järjestöyhteistyötä edesauttavia ja haittaavia tekijöitä sekä heidän ajatuksiaan näistä Pelastakaa sukupolvi –hankkeen kohdalla. Työntekijät kokivat, että toiminta on tullut tarpeeseen ja sen toivotaan jatkuvan. Heidän mukaansa mentoritoiminta on **erilaista ja uutta** järjestöjen tarjoamien palveluiden kentällä:

”On vaikuttanut paljon, pystyy tarjoamaan jotain erilaista.”; ”Mentoritoimintaa voi tarjota myös perheisiin, joissa on isompia lapsia”; ”Mentori on tukea koko perheelle, muilla ei ole tällaista.”

Kysyttäessä kaupungin työntekijöiltä seikkoja, jotka ovat edesauttaneet yhteistyötä, jokaisessa ryhmähaastattelussa mainittiin, että Pelastakaa sukupolvi –hankkeen selkeä prosessikuvaus ja rakenteet ovat olleet olennaisia seikkoja, jotka ovat edesauttaneet mentoritoiminnan käyttöönottoa yhtenä tahona, jonne asiakkaita voi ohjata. **Selkeä, suunnitelmallinen prosessi** luo vakuuttavuutta ja luotettavuutta:

”se miten paljon teidän töitä sen eteen et se ei olis sitä puuhastelua vaan oikeesti se on suunniteltu ja mietitty ja ajateltu toimintaa myös niiden vapaaehtosten kannalta, et sinne ei tarvi mennä, sua ei vaan heitetä jonnekin veteen ja sanota että ui, vaan sä saat siihen sitä tukea että miten se tehdään. Se on semmosta suunnitelmallisempaa ja jotenkin tavoitteellisempaa ja sillä lailla se on kokonaispaketti. Et se ei oo pelkkää sitä puuhastelua.”
Varhaisen tuen työntekijä

Työntekijät kertovat, että HelsinkiMission selkeä rooli prosessin ohjaajana, toteuttajana ja johtajana on tehnyt ohjausprosessista selkeän ja luotettavan. Kaupungin työntekijällä ei ole aikaa selvittää sitä, miten prosessi etenee. **Roolien ja rakenteiden on oltava selvät.** Selkeät roolit tarkoittivat aineistossa myös hankkeen koordinattorin vetovastuuta

prosessista siitä hetkestä lähtien, kun kaupungin työntekijä ottaa häneen yhteyttä asiakasohjaus mielessään, kuten työntekijä seuraavassa pohtii:

”Nii onhan se ollu must hyvä kun on tänne on soittanu että jos on asiakkaan kans pubunu, niin sitten kun soittaa, niin siinä puhelimessa voi vielä käydä sitä keskustelua et onks tää sellanen mitä kannattaa niinkun lähtee.”
Varhaisen tuen työntekijä

Kuten edellisessä sitaatissa tulee näkyväksi, asiakasohjauksia ja yhteistoimintaa on edesauttanut se, että työntekijä pohtii koordinaattorin kanssa koordinaattorin asiantuntijuuteen nojaten asiakkaan sopivuutta mentorisuhteeseen. Jokaista mahdollista suhdetta pohditaan tapauskohtaisesti ja työntekijä saa myös suoraa palautetta koordinaattorilta siitä, mikä kussakin tapauksessa toimii tai ei toimi. Tämä auttaa työntekijää tunnistamaan mentoritoimintaan sopivia ja siitä hyötyviä asiakkaita.

Ammattimaisesti koordinoitu vapaaehtoisen ja asiakkaan yhdistäminen on työntekijöiden mukaan mentoritoiminnassa poikkeuksellisen hyvää:

”Mun mielestä HelsinkiMission tässä mentoritoiminnassa on ollu nimenomaan just se semmonen ammatillinen ote. Ja se suunnitelmallisuus. Että ja mietitään että mikä kuka mentori on juuri oikea tälle perheelle.”
Varhaisen tuen työntekijä

Ammattimaisen suunnitelmallisuuden yhtenä sisältönä on se, että tässä prosessissa mentorisuhteen osapuolten yhdistämistä on puntaroitu taustatietojen ja toiveiden perusteella. Haastatteluisia nousi selkeästi esille, että **koulutus mentoritoiminnasta jokaiselle työntekijälle** on sosiaaliohjaajien mukaan auttanut toiminnan käyttöönotossa huomattavasti. Koulutus kaikille on taannut, että

tieto toiminnasta ei ole ollut vain yhden tai kahden työyhteisön jäsenen varassa, vaan jokaisella on ollut tieto ja kyky hyödyntää sitä. Työntekijät kertovat, että liian usein tieto unohtuu tai ei tavoita työntekijöitä:

”Se ois tietysti ihannetilanne et tulis enemmän sitä tietoa suoraan. Järjestöistä suoraan pistäis mulle puolvuosittain semmosen tilannekatsauksen että mitä nyt on heillä menossa, et jotenkin saada se tieto helposti ettei ite tarvi lähtee kyselemään. Missi- on kanssaban se toimii aika hyvin nyt kun tässä on rakennettu tää yhteistyö, mut sit on monta muuta järjestöä, että se ei tarvota se tieto meitä.”
Varhaisen tuen työntekijä

Haastatteluissa mainittiin myös, että jouhevaan yhteistyöhön järjestön kanssa työntekijän näkökulmasta vaikuttaa, että on viraston johdon lupa. Pelastakaa sukupolvi –hankkeessa yhteistyö kaupungin kanssa on lähtenyt nimenomaan johtotasolta, josta tieto toiminnasta on tuotu työntekijätasolle. Se, että yhteistyöstä on sovittu mahdollisimman ylhäällä viraston johdossa mainittiin seikaksi, joka on edesauttanut käytännön yhteistyötä huomattavasti. Työntekijän ei ole tarvinnut itse miettiä mikä järjestö on kyseessä tai arvioida hankkeen sopivuutta ja luotettavuutta, kun tieto yhteistyöstä annettu johdosta.

Haasteina tai kehittämistoiveina työntekijät toivat esiin asiakasrajaukseen, toiminnan luonteeseen, käytänteisiin sekä vapaaehtoistoiminnan rajoihin liittyen. Työntekijät toivoivat, että toimintaan voitaisiin ottaa mukaan esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia perheitä siinäkin tapauksessa, että yhteistä kieltä ei löydy. Kehittämiseksi esitettiin esimerkiksi ruoan laittaminen yhdessä, jolloin kielitaitoa ei tarvittaisi. Lisäksi toivottiin toiminnan laajentamista esimerkiksi lastenhoitoon, jotta vanhemmat pääsisivät yhdessä ulos ja saisivat yhteistä aikaa. Käytänteisiin liittyen työntekijät toivoivat, että mentoreille voitaisiin maksaa kulukorvauksia, jotta he pääsisivät tekemään maksullisia asioita perheen kanssa.

Varsinainen kritiikki kohdistui erityisesti hankaluuksiin, joita järjestöjen kanssa voi olla, kuten toiminnan projektiluonteisuuteen, huoleen siitä, että kehitetään jotain yhdessä, eikä toiminta jatkukaan. Työntekijät toivat esille toiveensa yhteistyön jatkuvuudesta ja siitä, että Helsingin kaupunki pitäisi kiinni nimenomaan rakenteellisesta yhteistyöstä. Rakenteellisella yhteistyöllä tarkoitetaan johdon tasolla sovittua, melko tiivistäkin yhteistyötä ja yhteistä kehittämistä. Työntekijät kokivat, että sen puuttuessa riskinä on, että mentoritoiminta jää jatkossa vain yhdeksi esitteeksi muiden joukkoon, perustyön kiireen jalkoihin.

Työntekijät pohtivat myös vapaaehtoisten kykyä vetää rajoja, kun hänellä ei ole ammatti roolin suoja. Tässä vapaaehtoisille HelsinkiMissiosta tarjottu työnohjaus nähtiin hyvänä, suojaavana tekijänä, kuten työntekijä seuraavassa sitaatissa kertoo:

”Vaikka siit tuliskin siit subteesta sen perheen kanssa semmonen ystävyysuhde ja näin, mut et silti jotenkin sitä jos aatelee että ite vaikka läh- tis semmoseen työhön mukaan, niin se kuitenkin vaatii sulta niinkun jotakin ja siihen sitten et voi tapahtuu vaikka minkälaisii asioit tai ei mitään ees kauheen mm traagista tai sillä lailla. Mutta että sä voit niinkun jakaa sitä ja ehkä myös jakaa niitä vinkkejä että miten olla siellä perheessä. Että ne vapaaehtosetkin saa sitten sitä tukee.”
Varhaisen tuen työntekijä

Yhteiset mentorimallinnus–koulutukset ovat toimineet myös näiden teemojen keskusteluareenoina ja yhteisen pohdinnan paikkoina. Kaikkiaan perhetyötä tekevien työntekijöiden näkökulmaa olisi tarpeen laajemminkin hyödyntää vapaaehtoistoiminnan tarpeiden ja mahdollisuuksien kartoittamisessa.

5.4 MENTORITOIMINNAN KULMAKIVET

Edellä esiteltiin analyysin tulokset mentoritoiminnan vaikutuksista perheisiin ja ammattilaisten työhön. Vaikuttavuuden arvioinnissa halutaan osoittaa tapahtuneet muutokset sekä niiden syyt ja seuraukset. Arvioinnissa selvitetään, mikä vaikuttaa mihin, miten, milloin ja millä edellytyksillä. (Rajahonka 2013). Myös mentoritoiminnan kohdalla on tärkeää tietää se, mitkä seikat tekevät siitä juuri sitä toimintaa, jota tässä on esitelty.

Seuraavassa tiivistetään Pelastakaa sukupolvi –hankkeen mentoritoiminnan vaikuttavuuden kulmakivet eli toiminnan elementit, jotka asiakasperheiden vanhempien ja toimintaa arvioineiden kaupungin työntekijöiden näkemysten mukaan ovat vaikutusten syynä tai taustalla. Aineistosta nousi selkeästi esille seitsemän seikkaa, joita käytettiin kuvaamaan mentorisuhteen etuja ja piirteitä, jotka erottavat sen suhteesta ammattityöntekijään tai läheiseen. Näiden tekijöiden tulee toteutua, muutoin toiminta ei ole sitä mentoritoimintaa, jota Pelastakaa sukupolvi–hankkeessa tuotetaan, eikä sen voi odottaa, aikaan samoin perustein, vaikuttavan edellä kuvatun kaltaisesti. Kulmakivet ovat kuitenkin linjassa aiemman samalla tavalla organisoidun kohtauttavan vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia koskevan tutkimuksen kanssa (ks. luku 3), ja niitä voidaan pitää kaikkiaan tekijöinä, jotka ovat vapaaehtois- toiminnan erityisten vaikutusten taustalla.

MENTORITOIMINNAN KULMAKIVET^{xi}

Henkilökemiat

– koordinoitu yhdistämisprosessi suhteen osapuolten taustatietojen ja toiveiden pohjalta. Eroaa suhteesta ammattityöntekijään, jota ei valita asiakkaalle henkilökemioiden perusteella.

Neutraalius, puolueettomuus, ulkopuolisuus

– suhde lähtee mentoroitavan itse määrittelemistä tarpeista. Mentorin tehtävänä ei ole tuputtaa omia näkemyksiään. Mentorilla ei ole taustaoletuksia tai historiaa mentoroitavan kanssa. Mentori ei ole osallisena samaan elämänpäiiriin vaan tulee sen ulkopuolelta. Eroaa lähisuhteesta, jossa henkilöiden väliset suhteet eivät ole neutraaleja.

Vapaaehtoisuus tapaamisten lähtökohtana

– mentori on halunnut antaa aikaansa toiselle. Säännölliset tapaamiset ovat koko suhteen lähtökohta, ei tarvitse miettiä milloin voisi taas ehdottaa tapaamista. Ei tarvitse pohtia kuormittaako toista asioillaan. Eroaa lähisuhteesta, jossa näitä asioita täytyy miettiä.

Vertaisuus

– mentori ei ole puolestakijä tai neuvoja. Suhde perustuu tasavertaisuuteen ja siihen, että molemmat saavat suhteesta itselleen. Myös mentoroitava on suhteessa aktiivinen osapuoli, ei autettavan roolissa. Kumpikaan ei ole asiantuntija. Eroaa suhteesta ammattityöntekijään, koska ammattilaisen ja asiakkaan suhde ei koskaan voi olla tasavertainen. Ammattilainen lopulta määrittää tavoitteet ja vetää käsittelyn sekä päättää myös prosessin lopettamisesta.

Vapaamuotoisuus

– mentorisuhteen osapuolilla on vapaus päättää, mitä tekevät tai mistä puhuvat. Jos mentoroitava haluaa käydä leikkipuistossa mentorin kanssa, he voivat käyttää tähän kaikki tapaamisensa. Eroaa ammattisuhteesta, jossa tapaamiskerrat on rajattu ja tapaamisilla on tietty, ammattilaisen johtama päämäärä. Ammattilainen ei voi olla ”vain seuraksi”.

Positiivisuus

– mentorisuhteessa osapuolet voivat vapaasti tehdä sitä, mikä on kivaa ja hakea iloa. Suhteen lähtökohta on toisen ihmisen kohtaaminen. Eroaa ammattityöstä, jossa suhteen alkamisen lähtökohtana on aina jokin ongelma tai huoli ja työskentely on ongelmakeskeistä. Julkisen sektorin palvelun saamisen edellytyksenä on jonkin asteen ongelma.

Subjekttiivinen kokemus tarpeesta suhteen perustana

– kokemus siitä, että tarvitsee jonkun tukea tai läsnäoloa arkeen riittää. Tarvetta tai riittävää avuntarvetta ei määritellä ulkopuolelta. Eroaa julkisen sektorin ammattityöstä, jossa avuntarpeen kriteerit määritellään ulkopuolelta sen pohjalta mihin ammattityöllä voidaan vastata.

Ammattimaisesti suunniteltu ja koordinoitu prosessi

– suhde perustuu nimenomaan vapaamuotoisuudelle, vertaisuudelle ja inhimillisyydelle, mutta itse yhdistämisprosessin, sopivan kohderyhmän suunnittelun, tavoitteiden sekä taustaprosessien on oltava ammattimaisesti koordinoituja. Tämä eroaa lähisuhteesta siinä, että ammattimainen prosessi takaa sen, että osapuolien sopivuus toisilleen on mietitty ja suhteen peruseriaatteet ovat lausuttu ulkopuolelta. Vapaaehtoiset saavat koulutusta ja tukea. Tämä takaa muiden edellä esitettyjen kulmakivien toteutumisen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

HENRIETTA GRÖNLUND

■ Perheiden avun ja tuen saaminen pitää tehdä helpommaksi

Perheet saavat eniten apua (julkisen sektorin lisäksi) omilta läheisverkostoiltaan. Suomessa on paljon isovanhempia, ystäviä ja naapureita, joiden antama apu on perheille arvokasta ja tärkeää. Ongelmalliseksi tilanne muuttuu, kun tukiverkostot ovat ohuet tai avun tarve kasvaa sairastumisen tai muun yllättävän tilanteen myötä. Avun ja palvelujen hakeminen ja saaminen koetaan monimutkaiseksi ja hitaaksi, ja kriisin keskellä rajallisilla resursseilla lähes mahdottomaksi. Jopa puolet kyselyyn vastanneista vanhemmista kokee, että vanhemmuuteen on vaikeaa saada tukea ja lähes viidennes kokee, että tarvitsisi enemmän tukea vanhemmuuteen kuin tällä hetkellä saa. Palveluja ja tukea pitää tarjota kriisin kohtaamille ja muissa vaikeissa tilanteissa eläville perheille yhä proaktiivisemmin esimerkiksi osana neuvoloiden ja terveydenhoidon palveluja. Palvelujen hakemisen ja saamisen kynnyksiä pitää madaltaa byrokratiaa vähentämällä ja tukea aktiivisesti tarjoamalla. Myös julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyöllä voidaan parantaa perheiden mahdollisuutta apuun ja tukeen. Juuri järjestöjen pitäisi olla nopeita ja joustavia reagoimaan perheiden tarpeisiin.

■ Vapaaehtoisavussa on valtava potentiaali omassa uniikissa roolissaan

Useissa tuen tarpeissa suuri osa perheistä pitää vapaaehtoisapua jopa mieluisampana kuin läheisten tai ammattiauttajien apua. Erityisesti erilaisissa henkisen tuen ja keskusteluavun tilanteissa noin kolmannes pitää koulutetun vapaaehtoisen tai vertaisen apua kaikkein mieluisimpana vaihtoehtona. Potentiaalia on myös avun antajapuolella.

Suomalaisista 1/3 toimii vapaaehtoisena, ja lopuista puolet on kiinnostunut toiminnasta. Vapaaehtoistoiminta eroaa luonteeltaan ja kohdistumiseltaan sekä ammattiavusta että läheisverkostojen avusta. Sen ytimessä ovat muun muassa neutraalius, vapaa-intoisuus ja vertaisuus. Vapaaehtoistoiminta voi olla ammattiapua vaikuttavampi apu esimerkiksi tietynlaiseen yksinäisyyteen, ja myös ennaltaehkäistä ammattiavun tarvetta, kun perhe voi saada tukea hyvin varhaisessa vaiheessa.

■ Palveluntuottajalla on merkitystä

Toisin kuin palveluja ulkoistettaessa ajatellaan, palveluntuottajalla on perheille merkitystä. Julkisen sektorin vastuulle Suomessa kuuluvissa palveluissa kotikunta on ehdottomasti mieluisin palveluntuottaja. Yritys on mieluisin vain harvoin siinäkin tapauksessa, että hinta ja etäisyys olisivat eri palveluntuottajilla samat. Kotikuntaa pidetään mielikuvissa pätevänä, luotettavana ja ammattitaitoisena. Seurakuntia, ja jossain määrin myös järjestöjä pidetään ennen muuta inhimillisinä, arvoiltaan kestävinä, kunnioitettavina ja helposti lähestyttävinä.

■ Kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä voidaan löytää huomattavaa synergiaa

HelsinkiMission malli osoittaa, miten järjestön ja kunnan yhteistyöllä voidaan saavuttaa huomattavaa synergiaa ja vaikuttavaa vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoistoiminta voi tuottaa kaupunkien perheiden ammattilaisille työkalun perheiden tukemiseen tilanteissa ja tarpeissa, joissa julkisen sektorin apu ei tule kyseeseen. Järjestöjen toiminta taas voi tehostua, kun asiakasohjaus tulee julkiselta sektorilta, joka tavoittaa lähes kaikki perheet. Toimintamalli ja vapaaehtoisten tuottama tuki perheille on sekä perheiden itsearviointiin että kaupungin perhetyötä

tekevien ammattilaisten arvion mukaan vaikuttavaa, ja se voi ennaltaehkäistä ammattiavun tarvetta. Integroimalla järjestöjen (vapaaehtois)toimintaa ja kuntien palveluja toisiinsa, voidaan perheille tuottaa monipuolisempaa, varhaisempaa ja joustavaa apua erilaisiin tarpeisiin.

■ Myös avun vastaanottamisen kulttuurissa on työtä

Useampi kuin kaksi kolmesta vanhemmasta uskoo, että ihmiset salailevat ongelmiaan ja epävarmuuttaan kasvattajina ja vanhempina. Myös avun pyytäminen ja vastaanottaminen näyttää osin vaikeana HelsinkiMission äiti- ja isämentoritoiminnassa. Yksinäisyyden tunnetta tai verkostojen vähäisyyttä ei aina pidetä riittävänä tai perusteltuna syynä hakea tai ottaa vastaan apua. Väärästä ja historiattomasta yksin pärjäämisen kulttuurista on päästävä eroon. Avun pyytämisestä ja vastaanottamisesta sekä vastavuoroisesta tukemisesta ja jakamisesta on tehtävä normaalia. Yhdenkään vanhemman tai perheen ei tarvitse eikä ole tarkoitus selvitä yksin; jokainen antaa ja tarvitsee tukea ja apua eri elämänvaiheissa erilaisin painotuksin. Yksinäisyyden tunne ja ulkopuolelle jäämisen kokemus ovat vahingollisia vanhemmalle ja koko perheelle, ja perheitä on tuettava avun pyytämiseen ja vastaanottamiseen. Tähän voi vaikuttaa jokainen vanhempi, läheinen ja perheiden parissa työskentelevä omalla asennoitumisellaan ja puheellaan sekä tarjoamalla ja vastaanottamalla apua ja tukea.

LÄHTEET

- HelsinkiMission haastattelututkimus vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuudesta perheille, kaupunkien perhetyötä tekeville ammattilaisille ja vapaaehtoisille, VTT Hanna Falk 2014-2015.
- Lastensuojelun keskusliiton ja HelsinkiMission kyselytutkimus avun saamisesta ja vastaanottamisesta perheille, Taloustutkimus 2014.
- Kansalaisareenan, HelsinkiMission ja Kirkkohallituksen käyntihaastattelututkimus suomalaisten osallistumisesta ja asennoitumisesta vapaaehtoistoimintaan, Taloustutkimus 2015.

KIRJALLISUUS

- Cox, A. D., Puckering, C., Pound, A., Mills, M., & Owen, A. L. (1990). Newpin: the Evaluation of a Home Visiting and Befriending Scheme in South London. Report to the Department of Health, London.
- Cox, A. D. (1993). Befriending young mothers. *The British Journal of Psychiatry*, 163(1), 6-18.
- Falk, H. (2015) Vaikuttaako vapaaehtoistoiminta? Meta-analyysi vapaaehtoistoiminnan tutkituista vaikutuksista vastaanottajiin. Artikkelikäsikirjoitus (tekijän hallussa)
- Grönlund, H. (2012) Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland. Helsinki: University of Helsinki. (Diss.)
- Haski-Leventhal, D., Hustinx, L., & Handy, F. (2011). What money cannot buy: The distinctive and multidimensional impact of volunteers. *Journal of Community Practice*.
- Haski-Leventhal, D. (2014). Volunteering. *Teoksessa Encyclopedia of quality of life and well-being research*. A. Michalos (toim.). Springer Netherlands.
- Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) (2008): Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto.
- Junttila, Niina (2014) Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2014) Lastensuojelu 2013. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2014. Helsinki: THL.
- Laasanen, J. (2011) Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen 4H-liitto, Suomen pelastusalan keskusjärjestö, Suomen Punainen Risti. Raportteja 70. Helsinki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S (toim.) (2014) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Marjovuori, A. (2014) Vapaaehtoistyön ytimessä. – Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Helsingin yliopisto (diss.)
- McGowan, B. & Jowett, C. (2003) Promoting Positive Mental Health through Befriending. *International Journal of Mental Health Promotion*, 5(2), 12-24.
- Mead N., Lester H., Chew-Graham C., Gask. & Bower P. (2010) Effects of befriending on depressive symptoms and distress: systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry* Jan 2010, 196 (2), 96-101

- Mitchell, G. & Pistrang, N. (2011) Befriending for mental health problems: processes of helping. *Psychology & Psychotherapy. Theory, research and practice*. Vol 84(2), 151-169.
- Paju, P., Grönlund, H. & Falk, H. (2015) NPOs helping families with children, the Finnish case. Konferenssiesitelmä, Voluntary Sector and Volunteering Research Conference, Leeds, Iso-Britannia, 9.9.2015.
- Pessi, A. B. (2008). Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhlavuoden kansalaiskyselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki: RAY.
- Rajahonka, M. (2013): Vuorovaikutuksessa vaikuttamiseen. Hyvinvointipalvelujen vaikuttavuus – caseja ja keinoja. Aalto-yliopisto, Kauppakorkeakoulu: Pienyrityskeskus.
- Ronel, N., Haski-Leventhal, D., Ben-David, B. & York, A. (2009). Perceived altruism- A neglected factor in intervention and research. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 53, 191-210.
- Saari, Juho (2015) Ministeri Laura Rädyn Yksinäisyysfoorumissa pidetty alustus. Tekijän muistiinpanot.
- 2011 State of the World's Volunteerism Report. Universal Values for Global Well-being (2011). United Nations Volunteers. [http://www.unric.org/en/images/stories/2011/PDF/SWVR%20Report%20\[Eng\].pdf](http://www.unric.org/en/images/stories/2011/PDF/SWVR%20Report%20[Eng].pdf) ladattu 12.7.2012
- Suomalainen lapsi (2007). Väestö 2007. Helsinki: Tilastokeskus, Stakes.
- Tilastokeskus (2015). Perheet tyypeittäin 1950-2014. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_003_fi.html

KIRJOITAJATIEDOT

Marika Aro toimii HelsinkiMissiossa vapaaehtoistyön päällikkönä, ja vastaa järjestön monipuolisesta vapaaehtoistoiminnasta vapaaehtoistoiminnan yksikön esimiehenä. Hän on ollut kehittämässä äiti- ja isämentoritoimintaa sen alusta asti. Hänellä on vajaan 20 vuoden kokemus kolmannen sektorin työstä HelsinkiMission lisäksi Helsingin Diakonissalaitoksen ja Punaisen Ristin palveluksessa mm. lastensuojelun avohuollon, lapsiperhe- ja nuorisotyön sekä vapaaehtoistoiminnan kehittämisen parissa. Hän on koulutukseltaan Yhteisöpedagogi Yamk.

Hanna Falk toimii HelsinkiMissiossa tutkijana. Hän on valtiotieteiden tohtori ja väitellyt Helsingin yliopistosta sosiologian oppiaineesta. Falk on aiemmin mm. työskennellyt tutkijana päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämishanke Mielen Avaimessa sekä hankesuunnittelijana sosiaalityön alalla. Hänellä on myös kokemusta käytännön sosiaalityöstä.

Henrietta Grönlund toimii HelsinkiMission kansalaistoiminnan johtajana, ja johtaa järjestön monipuolista kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa. Hän on väitellyt vapaaehtoistoiminnasta ja arvoista, ja on kirkkososiologian dosentti Helsingin yliopistossa. Grönlund on viimeisten 15 vuoden aikana toiminut lukuisissa vapaaehtois- ja auttamistoiminnan asiantuntijatehtävissä, luennoinut teemasta aktiivisesti ja tutkinut sitä useissa suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimusprojekteissa. Hän työskentelee sivutoimisesti yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa tämänhetkisinä tutkimusteemoinaan mm. myötätunto, hyväntekeväisyys, hyvinvointipalvelut sekä kansalaisten hyvinvoinnin tuottamiseen liittyvät näkemykset ja moraaliset käsitykset.

Petri Paju toimii tutkijana Lastensuojelun keskusliiton Emma ja Elias –ohjelmassa. Hän on yhteiskuntatieteiden tohtori, ja on työskennellyt pääosan työurastaan tutkijana erilaisissa tutkimusprojekteissa, usein Nuorisotutkimusverkostossa. Paju on tutkinut muun muassa nuorten osallisuutta, oppimista ja koulua. Emma ja Elias –ohjelmassa hän keskittyy erityisesti lapsia ja lapsiperheitä tukevan toiminnan tuloksiin ja vaikutuksiin.

Katariina Pelkonen toimii HelsinkiMissiossa vapaaehtoistoiminnan koordinaattorina. Hän on kehittänyt ja koordinoinut äiti- ja isämentoritoimintaa, muun muassa vapaaehtoisten ja Helsingin kaupungin työntekijöiden koulutuksia sekä mentorien ja perheiden yhdistämisiä. Koulutukseltaan Pelkonen on yhteiskuntatieteiden maisteri. Lisäksi hän opiskelee sosionomiaksi ja on suuntautunut kuntoutumisen ja vertaistuen teemoihin. Työhistoriaa hänellä on aluekehitystehtävistä ja EU-hanketyöstä Maakuntaliitosta. Pelkonen on työskennellyt vapaaehtoistoiminnan parissa myös Helsingin Sosiaalivirastossa tukiperhetoiminnan yksikössä.

ⁱ Tässä luvussa esitellään suomalaisten lapsiperheiden näkemyksiä ja asenteita avun tarpeista ja avun saamisesta. Ne perustuvat HelsinkiMission ja Lastensuojelun keskusliiton marraskuussa 2014 tekemään kyselytutkimukseen. Tutkimuksen suunnittelivat Lastensuojelun keskusliiton tutkija Petri Paju, HelsinkiMission kansalaistoiminnan johtaja Henrietta Grönlund sekä HelsinkiMission tutkija Hanna Falk ja sen toteutti Taloustutkimus. Kyselyyn vastasi 1065 henkilöä perheistä, joissa oli tutkimuksen toteuttamisen aikaan 0-17-vuotiaita lapsia. Tulokset on painotettu väestöä vastaaviksi lapsiperheiden määrän ja perhetyypin mukaan. Kyselyyn vastasi 529 naista ja 536 miestä, kaikkien vastaajien mediaanisyntymävuosi on 1971. Miesvastaajat ovat keskimäärin kolme vuotta naisvastaajia vanhempia. Painotetussa aineistossa, jota tässä käytetään, avioparien osuus on 60 % (otoksessa 71 %), avoparien osuus 16 % (16 %) ja yksinhuoltajatalouksien osuus 24 % (12 %). Vastanneista 45 % ilmoittaa, ettei osallistu millään tavalla järjestötoimintaan. Järjestöjen jäseniä tai kuukausilahjoittajia oli 39 % vastanneista. Osittain tämän kategorian kanssa päällekkäin 19 % ilmoittaa, että heillä on luottamustehtäviä järjestössä tai seurakunnassa ja sama 19 % ilmoittaa osallistuvansa vapaaehtoistoimintaan. Miehistä yli puolet ilmoittaa, ettei osallistu järjestötoimintaan missään muodossa, naisista 39 %. Miehistä hieman suurempi osa kuin naisista ilmoittaa olevansa jossain luottamustehtävässä järjestössä tai seurakunnassa, muuten naiset ovat miehiä aktiivisempia. Vastaajista 37 % ilmoitti olevansa järjestötyössä yhdellä tavalla; jäsenenä/kuukausilahjoittajana; luottamustehtävissä (myös seurakunta) tai vapaaehtoisena. Kymmenesosalla täyttyy kaksi em. kolmesta kriteeristä ja vajaalla 7 % kaikki kolme. Järjestöaktiivisuutta kysyttiin suhteessa järjestötoimintaan yleensä (pois lukien ammattiyhdistystoiminta), ei vain lapsiin tai perheisiin liittyviin järjestöihin.

ⁱⁱ Tilastollisesti merkitsevät erot: Lasten päivähoitopalvelut: Khiin neliö: 17,566**, df=2; Koululaisten iltapäivähoitopalvelut: Khiin neliö: 18,603**, df=4; Lapsiperheiden kotipalvelut: Khiin neliö 37,427***, df=4; Tilapäinen lastenhoitoapu: Khiin neliö 12,019*, df=4; Apu, jos lapsi joutuu kiusatuksi: Khiin neliö 27,412***, df=4; Neuvoja lasten kasvuun ja kehitykseen: Khiin neliö: 23,108***, df=4; Henkistä tukea perheelle: Khiin neliö: 18,380***, df=4; Apua omaan jaksamiseen vanhempana: Khiin neliö: 12,815*, df=4; Terapiaa: Khiin neliö: 10,983*, df=4; Ohjattua harrastustoimintaa: Khiin neliö: 20,561***, df=4; Tavoitteellista ja kilpailullista harrastustoimintaa: Khiin neliö: 17,549**, df=4; Lasten vapaa-ajalla tapahtuvaa opetuspalvelua: Khiin neliö: 32,560***, df=4.

ⁱⁱⁱ Tilastollisesti merkitsevät erot: Lasten päivähoitopalvelut: Khiin neliö: 14,463**, df=4; Koululaisten iltapäivähoitopalvelut: Khiin neliö: 14,581**, df=4; Apu, jos lapsi joutuu kiusatuksi: Khiin neliö: 13,128*, df=4; Neuvoja lasten kasvuun ja kehitykseen: Khiin neliö: 11,398*, df=4; Henkistä tukea perheelle: Khiin neliö: 15,238**, df=4; Apua omaan jaksamiseen vanhempana: Khiin neliö: 10,537*, df=4.

^{iv} Tilastollisesti merkitsevät erot: Tilanteessa, jossa epäilen lapsellani olevan oppimisvaikeuksia: Khiin neliö: 23,416***, df=2; Tilanteessa, jossa tarvitsen lainoillista neuvontaa lasta ja perhettä koskevassa asiassa: Khiin neliö: 13,540**, df=2; Tilanteessa, jossa tarvitsen apua rajojen osoittamiseksi lapselleni: Khiin neliö: 12,805**, df=2.

^v Tilastollisesti merkitsevät erot: Kavereilta ja tuttavilta: Khiin neliö 9,839**, df=1; Internetin vertaisryhmältä: Khiin neliö: 20,061***, df=1; Perheeni ei ole tarvinnut apua viimeisen vuoden aikana: Khiin neliö 7,416**, df=1.

^{vi} Tilastollisesti merkitsevät erot: Seurakunnalta: Khiin neliö: 10,120**, df=1; Järjestöltä: Khiin neliö: 23,721***, df=1; Naapureilta: Khiin neliö: 20,346***, df=1; Kavereilta ja tuttavilta: Khiin neliö: 10,394**, df=1; Internetin vertaisryhmältä: Khiin neliö: 9,598**, df=1. Tuntemattomalta taholta: Khiin neliö: 12,253***, df=1.

^{vii} Khiin neliö: 14,078**, df=4.

^{viii} Korrelaatiokertoimet väittämän ”tarvitsisin enemmän tukea vanhemmuuteen kuin tällä hetkellä saan” kanssa: Olen huolissani omista taidoistani vanhempana: .579***, Vanhemmuuteen on vaikea saada tukea: .378***, Ihmiset salailevan ongelmiaani ja epävarmuuttani kasvattajina: .235***, vanhemmuus on useimmille rankkaa: .279***. Kun väittämistä poistetaan vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa”, korrelaatiokertoimet ja merkitsevyytasot säilyvät ja ovat paikoin jopa korkeammat. Esim. Olen huolissani taidoistani vanhempana: .661***.

^{ix} Tämän luvun tulokset perustuvat Kansalaisareenan, HelsinkiMission ja Kirkkohallituksen teettämään ja Taloustutkimuksen maaliskuussa 2015 toteuttamaan käyntihaastattelututkimukseen (N=1026) suomalaisten osallistumisesta ja asennoitumisesta vapaaehtoistoimintaan. Tulokset on painotettu väestöä vastaaviksi sukupuolen, iän, asuinpaikan ja talouden koon mukaan. Tutkimuksen suunnittelivat Kansalaisareenan toiminnanjohtaja Anitta Raitanen ja suunnittelija Pinja Nieminen, HelsinkiMission kansalaistoiminnan johtaja Henrietta Grönlund sekä Kirkkohallituksen asiantuntija Irene Nummela. Kysely pohjautui osin Kansalaisareenan vuonna 2010 teettämään tutkimukseen.

^x Tutkimusaineisto kerättiin perheiltä ja vapaaehtoisilta yksilöhaastatteluina ja kaupungin työntekijöiltä ryhmähaastatteluina vuosina 2014-2015. Mentoroitavia vanhempia haastateltiin 8, vapaaehtoisia 6 ja kaupungin varhaisen tuen työntekijöitä 20. Aineistoissa saavutettiin saturaatio kaikkien ryhmien kohdalla. Haastattelut olivat puolistrukturoituja ja ne litteroitiin analyysia varten. Haastatteluteemoja olivat mm. mihin tarpeeseen perheet ja työntekijät kokevat mentorin vastaavan perheessä, miten he kokevat mentorin vaikuttaneen perheessä, miten he ajattelevat perheen/oman tilanteensa menneen, jos mentoria ei olisi ollut, minkälaisia odotuksia/varauksia vastaajilla oli toimintaa kohtaan. Yhteistyökumppaneilta eli kaupungin työntekijöiltä kysyttiin lisäksi mm. miten he kokevat järjestön ja kaupungin yhteistyön sekä miten yhteistyö hankkeen kanssa on vaikuttanut heidän työhönsä. Vapaaehtoisten haastatteluteemat liittyivät vapaaehtoistoiminnan motivaatioon ja kokemuksiin. Aineisto on analysoitu laadullisella sisällönanalyyysillä. Tekstiksi litteroidut haastattelut on luettu läpi ja vastauksista on poimittu usein toistuvat käsitteet. Tämän jälkeen aineistolta on kysytty mitä nämä käsitteet pitävät sisällään, mitä tässä aineistossa esimerkiksi yksinäisyys käytännössä tarkoittaa. Tämä on tehty niin sanotusti lukemalla ristiin kuvauksia vaikutuksista, tarpeista ja odotuksista toimintaa kohtaan, kuvauksista ammattityön, läheissuhteiden ja vapaaehtoissuhteen eroista sekä kuvattua muutoksesta mentorisuhteen aikana. Esimerkki: Mihin tarpeeseen mentoritoiminnan on ajateltu vastaavan?-> yksinäisyys-> ”mulla ei ole verkostoa”, ”on paljon perheitä, joilla läheiset asuvat kaukana”, ”mun on mahdoton lähteä kolmen lapsen kanssa liikkeelle kaupungille tai uimahalliin”-> konkreettinen verkoston puute, konkreettinen vaikeus liittyä ihmisten joukkoon-> sosiaalinen yksinäisyys-> tarve saada aikuista seuraa.

^{xi} Kulmakivet pohjautuvat haastatteluteemoihin, joissa kuvattiin tarpeita, joihin mentoria ajateltiin, mentoritoiminnan vaikutuksia, sen eroja ammatti- ja läheissuhteisiin sekä odotuksia mentoritoimintaa kohtaan.

HELSINKI MISSIO

Albertinkatu 33, 00180 Helsinki
Puh. 09 2528 2711
helsinkimissio@helsinkimissio.fi

helsinkimissio.fi
facebook.com/HelsinkiMissio
Twitter: [@HelsinkiMissio](https://twitter.com/HelsinkiMissio)

